

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

Sevda YILMAZ

**DUYGUSAL ZEKA VE AKADEMİK BAŞARI ARASINDAKİ
İLİŞKİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Tuncay CEYLAN**

Erzurum - 2007

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Bu çalışma İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı alanında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

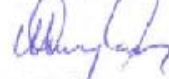
Doç. Dr. A. Sinan BİLGİLİ

Jüri

Yrd.Doç.Dr. Tuncay CEYLAN

Danışman/Jüri

Yrd. Doç.Dr. Başaran GENÇDOĞAN

Jüri

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

16/ 07/2007

Prof.Dr. Vahdettin BAŞCI
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
TABLolar LİSTESİ	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Duygu	3
1.1.1. Duygunun tanımı	3
1.1.2. Duygu kavramının tarihsel perspektifi	5
1.2. ZEKA	7
1.2.1. Zekanın tanımı	7
1.2.2. Zeka kuramları	9
1.2.2.1. Tek etmen kuramı	9
1.2.2.2. Çift etmen kuramı	10
1.2.2.3. Çok etmen kuramı	10
1.2.2.4. Piaget'in zeka kuramı	12
1.2.2.5. Çoklu zeka kuramı	14
1.3. Duygu Ve Zeka İlişkisi	18
1.3.1. Klasik yaklaşımlar	18
1.3.2. Modern yaklaşımlar	19
1.4. Duygusal Zeka	22
1.4.1. Duygusal zekanın tanımı	22
1.4.2. Duygusal zeka kavramının gelişimi	23
1.4.3. Duygusal zihin özellikleri	25
1.5. Duygusal Zeka Modelleri	28
1.5.1. John D. Mayer & Peter Salovey modeli	28
1.5.2. Reuven Bar-On modeli	31

1.5.3. Robert K. Cooper & Ayman Sawaf modeli	33
1.5.4. Daniel Goleman modeli	35
1.6. İlgili Yayın Ve Araştırmalar	40
1.6.1. Türkiye’de yapılan bazı araştırmalar	40
1.6.2. Yurt dışında yapılan bazı araştırmalar	44

İKİNCİ BÖLÜM

2. UYGULAMA	51
2.1. Araştırmanın Amacı	51
2.2. Araştırmanın Önemi	51
2.3. Problem	52
2.3.1. Alt problemler	52
2.4. Hipotezler	52
2.5. Varsayımlar	53
2.6. Sınırlıklar	53
2.7. Tanımlar	53
2.8. Yöntem	54
2.8.1. Araştırma modeli	54
2.8.2. Araştırmanın evreni	54
2.8.3. Araştırmanın örnekleme	54
2.8.4. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları	55
2.8.4.1. Kişisel bilgi formu	55
2.8.4.2. Ağırlıklı genel not ortalaması	55
2.8.4.3. Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği	55
2.8.5. Veri toplama süreci	58
2.8.6. Verilerin analizi	59
2.9. Bulgular ve Yorum	60
2.9.1. Öğrencilerin AGNO’ ları ile duygusal zeka boyutları ve toplam duygusal zeka puanları arasındaki ilişkilere ait bulgular ve yorum	60
2.9.2. Öğrencilerin cinsiyete göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla	

ilgili bulgular ve yorum	61
2.9.3. Öğrencilerin yaş gruplarına göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum	63
2.9.4. Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum	64
2.9.5. Öğrencilerin babalarının öğrenim durumuna göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum	65
2.9.6. Öğrencilerin gelir durumuna göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum	67
2.9.7. Öğrencilerin sahip oldukları aile tutumuna göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum	69
SONUÇ ve ÖNERİLER	71
KAYNAKLAR	73
EK-1: Kişisel Bilgi Formu.....	79
EK-2: Bar-on Duygusal Zeka Ölçeği.....	80
ÖZGEÇMİŞ	83

ÖZET

DUYGUSAL ZEKA VE AKADEMİK BAŞARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Sevda YILMAZ

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Tuncay CEYLAN

2007-SAYFA: 83

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Tuncay CEYLAN

Doç. Dr. A. Sinan BİLGİLİ

Yrd. Doç. Dr. Başaran GENÇDOĞAN

Bu araştırma, duygusal zeka ile akademik başarı ilişkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı'nda öğrenim görmekte olan toplam 122 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırma iki bölümden oluşturmaktadır. Birinci bölümde, kuramsal çerçeve kapsamında duygusal zeka konusu genel olarak ele alınmaktadır. Duygu, zeka ve duygusal zeka kavramları ayrıntılı olarak incelenmiş, duygu ve zeka ilişkisi, duygusal zeka kavramının tarihsel gelişimi ve duygusal zeka modelleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca konu hakkında ülkemizde ve yurtdışında yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

İkinci bölümde, öğrencilerin duygusal zekaları ile akademik başarıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu aşamada anket çalışması ile elde edilen veriler analiz edilmiş ve araştırma hipotezleri test edilmiştir.

Araştırma sonucunda, duygusal zeka ile akademik başarı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

ABSTRACT
MASTER THESIS
THE RELATION BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND
ACADEMIC ACHIEVEMENT
Sevda YILMAZ

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Tuncay CEYLAN

2007-PAGES: 83

Jury: Assist. Prof. Dr.Tuncay CEYLAN

Assoc. Prof. Dr. A. Sinan BİLGİLİ

Assist. Prof. Dr. Başaran GENÇDOĞAN

The aim of this research was to study the relationship between emotional intelligence and academic achievement.

122 students from Social Sciences Education Branch of Elementary Education Department, Kazım Karabekir Education Faculty, Atatürk University were selected for the research.

The research has two sections. In the first section, emotional intelligence is generally studied within the theoretical framework. The concepts of emotion, intelligence and emotional intelligence are examined in detail. The relation between emotion and intelligence and models of emotional intelligence are studied. Some information about the studies carried out on the subject both in our country and abroad is given

In the second section, the relationship between the emotional intelligence and academic achievement of students are studied. In this phase, the data obtained through questionnaire are analyzed and research hypotheses are tested.

As a result, statistically no significant relationship between emotional intelligence and academic achievement was found out.

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1.1. Eski ve Yeni Zeka Anlayışlarının Karşılaştırılması	18
Tablo 1.2. Dört Boyutlu Duygusal Zeka Modelinin Zekayla ve Kişilikle Olan İlişkisi	30
Tablo 1.3. Bar-On Duygusal Zeka Modeli	32
Tablo 1.4. Daniel Goleman' ın Duygusal Zeka Boyutları ve Bunların Yapıtaşları	39
Tablo 2.1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri	54
Tablo 2.2. AGNO ile Duygusal Zeka Boyutları Arasındaki Korelasyon	60
Tablo 2.3. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları ile İlgili Bulgular	61
Tablo 2.4. Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları İle İlgili Puanlar	63
Tablo 2.5. Öğrencilerin Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları İle İlgili Bulgular	64
Tablo 2.6. Öğrencilerin Babanın Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları İle İlgili Bulgular	66
Tablo 2.7. Öğrencilerin Gelir Durumuna Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları İle İlgili Bulgular	68
Tablo 2.8. Öğrencilerin Aile Tutumuna Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları İle İlgili Bulgular	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.1. Duygusal Zekanın Dört Köşe Taşı	34
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

EQ: Duygusal Zeka

IQ: Bilişsel Zeka

AGNO: Ağırlıklı Genel Not Ortalaması

SPSS: Stattiscal Packages for Social Sciences

ÖNSÖZ

Duyguları tanıma, anlama, ifade ve analiz etme, duygusal bilgiyi kullanma, entelektüel ve duygusal gelişimi destekleme ve duyguları düzenleme gibi yetenekleri içeren duygusal zeka, etkin kullanımı sonucu yalnız günlük hayatta değil eğitim yaşantılarında da başarıyı ve mutluluğu büyük ölçüde destekleyici bir güçtür.

Bu araştırmada, her geçen gün önemi biraz daha artan ve eğitim dünyasında da oldukça sağlam bir yere sahip olan duygusal zeka kavramına bir katkı sunabilmek amacıyla yola çıkılarak duygusal zeka ile akademik başarı arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırmanın konu ile ilgili kişilere gerekli mesajları ileteneğine ve literatüre önemli katkıda bulunacağına inanılmaktadır.

Araştırma süreci boyunca görüşleri ile beni yönlendiren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Tuncay CEYLAN'a teşekkür ederim.

Ayrıca manevi desteklerinden güç aldığım tüm aileme çok teşekkür ederim.

Erzurum, 2007

Sevda YILMAZ

GİRİŞ

Hayatımızda karşılaştığımız olaylara gösterdiğimiz tepkilerin, güçlüklerle ve stresle baş edebilme şeklimizin ve bu sürecin sonuçlarının, başarılarımızın, başarısızlıklarımızın ve yaşam doyumumuzun miktarının tek belirleyicisinin bilişsel zeka olmadığı fikri uzun süre önce varlığını hissettirmiş olan bir konudur. Ancak yaşam sürecimize duyguların kattığı zenginliğin ve değer anlaşılabilmesi ve bu doğrultuda temellenmiş olan duygusal zeka kavramının ortaya çıkışı henüz yeni bir oluşumdur.

Duygusal zeka kavramı 1990'lı yılların başında bilim adamları John D. Mayer ve Peter Salovey tarafından ortaya konmuştur. Kavramın bilim çevrelerinde tanınmasından sonra kavram hakkında çok sayıda araştırma ve çalışma yapılmıştır. Bu süreçle birlikte duygusal zeka kavramı geniş çevrelerin ilgi odağı haline gelmiştir.

Günümüzde artık duygu ve duygusal zeka kavramları hak ettikleri öneme sahip olmaya başlamıştır. Yapılan son araştırmalar insan zekasının ölçütünün bilişsel zeka olarak görülmesine rağmen, hayat başarısı konusunda belirleyici olanın kişilerin duygusal zekası olduğunu vurgulamaktadır. Gelişen ve değişen dünyada toplumsal yaşamın bireyden beklentileri artarken ve bu yaşam kişiden sürekli daha iyiyi ve daha yüksek başarıyı talep ederken duygusal zeka üstünlüğünün önemi açıkça ön plana çıkmaktadır.

Duyguların yalnızca zekaya değil, aynı zamanda yaşamdan doyum sağlamaya katkısını ifade eden inanış, duygusal zeka konusunda yapılan çeşitli araştırma sonuçları ile desteklenmektedir. Buna göre, bireyin kendine ve başkalarına ait duyguları doğru şekilde algılayıp değerlendirmesi ve ifade etmesi, bu duygular arasında ayırım yapıp elde ettiği bilgileri düşünce süreçlerinde ve davranışlarında kullanması ile ilgili üstün yetenekleri tanımlayan duygusal zeka bireyin yalnızca özel yaşamında değil yaşamın diğer alanlarındaki başarısını da belirlemede geleneksel olarak IQ (İntelligence Quotient) ile ölçülen zeka kadar önemlidir (Tekin Acar, 2002, s.54).

Yapılan araştırmalar yalnızca bilişsel zekanın hayat başarısını garanti etmediği gerçeğini vurgulamakta ve tek başına kişinin yaşamındaki başarısına

katkısının çok yüksek olmadığını göstermektedir. Üzerinde önemle durulması gereken nokta bilişsel ve duygusal zekanın birbirinin alternatifi değil tamamlayıcısı olduğudur. Önemli olan ve yapılması gereken bu iki tür zekanın öneminin ve değerinin farkına varılması, her ikisinden de gerekli ölçüde yararlanılabilmesidir.

Duygusal zekanın etkili ve doğru kullanımının kişisel yaşama ve dolayısıyla toplumsal yaşama kattığı zenginlik ve değer göz ardı edilmemesi gereken çok önemli bir gerçektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Duygu

1.1.1. Duygunun tanımı

Günümüzde insanı tanımaya yönelik çalışmaların başında yer alan “duygu” kavramına ilişkin araştırmalar geniş çevrelerin ilgi odağı haline gelmiştir. Duygu kavramı psikoloji ve felsefe alanlarında özellikle yoğun bir şekilde incelenmiş ve üzerinde durulmuş bir konu olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

Duygular; gelişim düzeyleri, değişkenlikleri, derinlik dereceleri, sürekli ve farklı oluşları dolayısıyla oldukça karmaşık ve çeşitlidirler. Bu sebeple duygunun ne olduğu konusunda halen net bir görüşe ulaşılabilmemiş değildir. Literatür incelendiğinde duygu kavramının pek çok farklı tanıma sahip bir kavram olduğu görülmektedir. Bu tanımların bazılarını örneklendirmek kavram ile ilgili yapılmış olan tanımların çeşitliliğini göstermek açısından yararlı olacaktır.

Mayer ve Salovey’e göre duygular; fizyolojik, bilişsel, motivasyona dayalı ve deneyimsel psikolojik sistemleri içeren, uyum sağlayıcı, organize tepkilerdir. Mayer ve Salovey duyguları; psikolojik tepkileri, algıyı ve bilinçli farkındalığı içeren bir çok psikolojik alt sistemleri koordine eden içsel olaylar olarak tanımlamışlardır (Mayer ve diğ., 2000c, s.267).

Duygu; basit ya da karmaşık bir zihinsel değerlendirme süreci ile bu sürece yönelik olarak verilen ve duygusal bir beden haliyle sonuçlanan fakat beynin kendisine yönelik olarak da ek zihinsel değişikliklerle sonuçlanan yönlendirici tepkilerin bileşimidir (Damasio, 1999,s.145).

Feldman duyguyu; mutluluk, umutsuzluk, ve hüznün gibi genelde hem fizyolojik hem de bilişsel tabanları olan ve davranışı etkileyen faktörler olarak tanımlamaktadır (Çakar ve Arbak, 2004, s.27).

Duygu kavramı; duyduğumuz, duyumsadığımız her şey, özellikle de tüm tutkularımızın, hafif veya ortalama şiddetteki heyecanlarımızın, aşk, sevgi gibi genel hallerimizin, genel ve içgüdüsel eğilimlerimizin genel adı olarak da tanımlanmaktadır (Cevizci, 2000, s.290).

Duygu; öznel olarak yaşanan duygusal bir durumun dışavurumu olan gözlenebilir bir davranış yapısıdır (Budak, 2003, s.230). Bir başka tanımda ise

duygu; belirli nesne, olay ya da kişilerin bireyin iç dünyasında uyandırdığı izlenimler olarak ifade edilmektedir (Hançerlioğlu,2002,s.69). Duygu, yoğunluğu daha az olan ruh halleridir (Kulaksızoğlu, 2005, s.65).

Duygu kavramı Latince’de sahip olduğu derinlik ve güç nedeniyle “motus anima” yani “bizi harekete geçiren ruh” olarak tarif edilmiştir (Cooper ve Sawaf, 2003, s.xi).

Oxford İngilizce sözlüğü ise duyguyu; herhangi bir zihin, his, tutku çalkantısı ya da devinimi; herhangi bir şiddetli ya da uçarılmış zihinsel durum olarak tanımlamaktadır (Goleman, 2005, s.359).

Goleman duyguyu; bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler, psikolojik ve biyolojik haller ve bir dizi hareket eğilimi olarak tanımlamaktadır. O’na göre duygular harekete geçmemizi sağlayan dürtülerdir. Duygu (emotion) sözcüğünün kökü “motere” dir. Latince hareket etmek anlamına gelen fiile “e-” ön eki getirildiğinde anlam uzaklaşmak olur ki bu her duygunun bir harekete yönelttiği fikrini vermektedir. Goleman; temel duygu kümelerini şu şekilde sıralamaktadır:

Öfke: Hiddet, hakaret, içleme, gazap, tükenme, kızma, sinirlenme, kin, alınganlık, düşmanlık, şiddet...

Üzüntü: Acı, keder, neşesizlik, kasvet, melankoli, kendine acıma, yalnızlık, umutsuzluk...

Korku: Kaygı, kuruntu, sinirlilik, tasa, hayret, şüphe, vicdan azabı, huzursuzluk, ürkme, dehşet...

Zevk: Mutluluk, coşku, rahatlama, tatmin, haz, sevinç, eğlenme, gurur, heyecan, aşırı zindelik, kapris...

Sevgi: Kabul görme, dostluk, güven, iyilik, yakın ilgi, sadakat, hayranlık, muhabbet, aşırı tutkunluk...

Şaşkınlık: Şok, hayret, afallama, merak...

İğrenme: Hor görme, aşağılama, küçümseme, tikslenme, nefret etme hoşlanmama, itici bulma...

Utanc: Suçluluk, mahcubiyet, hayal kırıklığı, pişmanlık, küçük düşme, üzülme, çile ve nedamet...(Goleman, 2005, s.20-359-360)

Duygularımız beynimiz ile kalbimizin konuşması; kalbimiz ve beynimiz arasındaki köprüdür. Duygularımız içimizde oluşan ve bizlere ihtiyaçlarımızı

söyleyen seslerdir (Yavuz, 2004, s.18). İnsanlar yaşamla ilgili kararlarını alırken duygularını –daha tanıdık bir enformasyonu kullanır gibi- kullanırlar. Duygular bize değer hakkında enformasyon sağlarlar. Duygu çevremizdeki bir şeyin olumlu ya da olumsuz olduğunu değerlendirmemizde yardım eden bir çeşit stenografik işarettir (Davis, 2004, s.5).

1.1.2. Duygu kavramının tarihsel perspektifi

Duygu kavramının araştırılmasının tarihçesi eski Yunan dönemi ve Stoik harekete kadar uzanmaktadır. Duygulara dair ilk akademik çalışmaların izleri geç 1800'lere kadar uzanmakla birlikte, akademik çalışmalardan önce daha gerilere dönülür ve felsefenin duygulara yaklaşımı incelenirse, M.Ö. 300'lü yıllardaki filozoflara kadar uzanmak mümkün olabilir (Mayer ve diğ. 2000a, s.92).

İlk çağ felsefesinde duygular ilkel, tehlikeli veya akıl dışı oldukları gerekçesiyle önemli ölçüde ihmal edilmişlerdir. Sözelimi Sokrates, insanın kendisini duygularına hiçbir şekilde kaptırmaması gerektiğini savunurken, dönemin duygu konusunu ele alan ilk filozofu olan Platon'un insani duygularla ilgili tavrı da genelde olumsuz olmuştur. Etik düşüncede Sokrates'in izini süren Sokratik okullardan pek çoğu ise insanın ne yapıp edip duygulanımlardan yana bir bağımsızlığa yani 'apathia'ya ulaşması gerektiğini savunmuşlardır. Onlar duyguları; dünya hakkındaki yanıltıcı yargılara, dünya ve insanın dünyadaki yeriyle ilgili hatalı konsepsiyonlara dayandırmışlardır. Dolayısıyla kişinin eylemlerinde duygulanımlarından bağımsız olması gerektiğini savunmuşlardır (Cevizci, 2006, s.794-795). Dönemin önemli isimlerinden olan Aristoteles (M.Ö. 384-322) duyguları neşeli ya da neşesiz zamanlarımızda algılarımız ya da varsayımlarımız ile birlikte ortaya çıkan refakatçiler olarak tanımlamıştır. Aristoteles'e göre duygular istek uyandırır ama bağımsız ölçüler olmadıklarından bilinç fonksiyonları ile birlikte hareket ederler. Augustin (430-354) duyguların daha bağımsız olduğu fikrini savunmuşsa da dönemi yine Aristoteles'in tezine yönelmiştir (Konrad ve Hendl, 2001, s.22).

Büyük ölçüde Platon ve Aristoteles'in düşünceleri ile şekillenen Helenistik düşüncede ise duygular genellikle bilişsel özellikleri ihtiva edecek şekilde yorumlanmıştır (Cevizci, 2006, s.795).

Duygu konusunu Ortaçağ'da ele alan ilk büyük düşünürün Aquina'lı Thomas olduğu söylenebilir. O, bütün duygu ve tutkuların acı, zevk, ümit ve korku gibi dört ana duygudan türediğini öne sürmüş ve bedensel değişimlerle tutkular arasında bir ilişki kurmuştur. Bedensel değişimleri duyguların oluşumunun temeli olarak ifade etmiştir. Thomas'ın bu tavrının yedinci yüzyıla intikal eden temel miras olduğu söylenebilir (Cevizci, 2006, s.796). Descartes ise; duyguları daha katı bir görüşle tamamen akılcı bir yaklaşımla ele alır. O'na göre duygular davranış tarzlarının değeri ve yararı konusundaki düşüncelerden ortaya çıkmaktadır. Somut bir ifade ile; "öfkeli olmaya degeceğini düşünüyorsak, öfkeleniyoruz" (Konrad ve Hendl, 2001, s.22).

On sekizinci yüzyılın konu ile ilgili tipik düşünürü ise David Hume'dur. Hume, duyguların fiziksel acı ve hazdan tamamen farklı olduğunu düşünür. O'na göre duyguların belirli ve sınırlanabilir fiziksel duyuların rehberliğine ihtiyacı yoktur. On sekizinci yüzyıl felsefesinde genel anlamda duygu konusunun etik ile olan ilişkisi çerçevesinde ele alındığı söylenilebilir (Cevizci,2006, s.797).

Aydınlanma sonrası akademik düşünürlerce, duygular ilgisiz veya zararlı bulunmuşlardır. Bu nedenle batı kültürlerinde duygulanım tarih boyunca korkutucu bir öge olarak düşünülmüştür. Oldukça uzun bir dönem boyunca duygular, değerler, inançlar ve heyecanlar mantıklı düşünme sürecini olumsuz etkileyen ve engelleyen öğeler olarak görülmüşlerdir. Bu durum duyguların çoğu zaman aklın ve rasyonelliğin karşıtı olarak düşünülmesi ile sonlanmıştır.

Duygular konusundaki bu katı rasyonel görüş açısı 19. yüzyıla kadar etkisini sürdürmüştür (Konrad ve Hendl,2001, s.22). Duyguya 19. yüzyılın çok daha olumlu bir değer biçtiği söylenebilir. Zira tutku olmadan büyük hiçbir şeyin yapılamayacağı bu yüzyılda da vurgulanmış, Hegel de rasyonalitede duygunun rolünü ifade etmiştir. Akıl yolunun aynı zamanda tutkunun mantığını ortaya koyduğunu öne süren Nietzsche de akla hep şüphe ile bakarken, duyguyu en önemli düstur haline getirmiştir. On dokuzuncu yüzyılda insani motivasyon açısından duygunun önünü açan şey, sadece felsefi değerlendirmeler olmamıştır. Bir diğer husus da psikolojinin müstakil bir disiplin olarak ortaya çıkışıdır (Cevizci,2006, s.797-798).

1.2. Zeka

1.2.1. Zekanın tanımı

Zekanın ne olduğu ve nasıl tanımlanması gerektiği konusu uzun yıllardan beri bir çok eğitimci, psikolog ve bilim adamının ilgi alanını oluşturmaktadır. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde zekanın birbirinden farklı bir çok tanımına rastlamak mümkündür.

Zeka kavramı, ilk test denemesinin geliştirilmesinden beri özellikle psikolojide çok büyük öneme haiz olmasına rağmen, fikir birliğine varılmış tek bir zeka tanımı mevcut değildir. Bu durumun sebebi olarak, zekanın yalnızca tek bir kabiliyette kendini göstermemesi, aksine farklı becerilerden oluşan kapsamlı bir özellikte olması gösterilebilir (Konrad ve Hendl, 2001, s.41).

Weschler zekayı; bireyin amaçlı davranışlarının, mantıki düşüncesinin ve çevre ile etkin bir biçimde başa çıkabilmek için giriştiği çabaların tamamını kapsayan genel bir yetenek olarak tanımlamıştır. O'na göre zeka; dünyayı anlayabilme, düşünebilme ve zorluklarla karşılaştığında kaynaklarını etkin bir şekilde kullanabilme becerisidir (Çakar ve Arbak, 2004, s.26; Kulaksızoğlu, 2005, s.135).

İlk zeka testini yapan Fransız psikolog Alfred Binet'e göre zeka; belirli bir amaca yönelmek, amaca erişmek için direnmek, uyum sağlayabilmek ve kendini eleştirebilmek eğilimidir. Binet zekayı, iyi muhakeme edebilme, iyi hüküm verebilme ve eleştirisel görüşe sahip olma olarak da tanımlamaktadır (Kulaksızoğlu, 2005, s.135).

Howard Gardner, zekayı, bir ya da birden fazla kültürel çerçeve içinde değerlendirilen bir sorun çözme veya ürün yaratma becerisi olarak tanımlamaktadır (Gardner, 2004, s.xi). Gardner'a göre zeka, değişen dünyada yaşama ve değişimlere uyum sağlamak amacıyla her insanda bulunan kendine özgü yetenekler ve becerilerin bütünüdür. Tüm insanlar bu zeka türlerine çeşitli düzeylerde sahip olarak doğarlar ve bu zeka türlerinden bazılarında daha çok eğilimleri olabilir (Vural, 2005, s. 237- 238)

Piaget ise zekayı; her türlü karmaşık akıl yürütme sürecinin altında yatan ve doğuştan gelen genel bilişsel yeti olarak tanımlamaktadır (Budak, 2003, s.848).

Psikoloji sözlüğü zekayı, en genel anlamıyla soyut düşünme, kavrama, problem çözme, bildiklerini yeni durumlara uygulama, akıl yürütme, geçmiş deneyimlerden kazanılan bilgileri kullanma gibi zihinsel yetilerin toplamı olarak tanımlamaktadır (Budak, 2003, s.848)

Psikolog William Lois Stern'e göre zeka; düşüncesini bilinçli olarak yeni bir işe yönlendirebilme konusunda genel bir beceridir; hayatın gerektirdiği yeni sorumluluk ve taleplere zihinsel olarak genel bir uyum sağlayabilmedir (Konrad ve Hendl, 2001, s.41-42).

Edward L. Thorndike zekayı, gerçek ya da olgular açısından iyi tepkilerde bulunabilme yeteneği olarak tanımlamaktadır (Toker ve diğ., 1968, s.64).

Zeka; birbirinden farklı alanlara yayılan beyin gücünün kapasitesi, bu kapasitenin verimli kullanılabilmesi, bu kullanımın dengesi olarak tanımlanan bir sinerjidir (Atabek, 2000, s.21). Zeka; dünyanın bizden beklediklerine en iyi uyum gösterebilme yeteneğidir (Brockert ve Braun, 2000, s.14). Kişinin anlama, kavrama, öğrenme kapasitesidir; zihinsel performansı gösterir (Vural, 2005, s. 224). En geniş anlamıyla zeka; genel bir zihin gücü olarak tanımlanabilir (Baymur, 2004, s.246).

Zeka, beyne ait; bilgiyi öğrenme, kaydetme, eski bilgilerle ilişkilendirerek yeniden yorumlama, akılda tutma ve geri getirme, akıl yürütme, çağrışım yapma, algılama ve sezebilme gibi işlevleri kapsayan bir kapasitedir. Zeka, cevaplandırmada ve çözüm bulmada sürati sağlayan, bir problemin çeşitli evreleri arasındaki yeni ilişkileri anlayabilmeyi gerçekleştiren kapasitedir. İnsanların öğrendikleri bilgilerin miktarında, öğrenilme hızında, öğrenebildikleri bilgi türünde ve bilgiyi akılda tutma süresinde gözlenen değişiklik, onların zeka seviyelerindeki ve kısmen zeka biçimlerindeki farklılara bağlıdır (Kulaksızoğlu, 2005, s.135).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, zeka bir çok zihinsel işlevi içermektedir. Dolayısıyla aynı zeka düzeyinde olan kişilerde bu işlevlerin değişik olması sonucu değişik kişilik yapıları, davranış biçimleri, uyum ve çözümler görülebilir. Bazı insanlarda el becerileri daha iyi gelişirken, bazıları soyut konularda daha başarılı olur. Sözlü ve yazılı anlatımı kolayca kavrama, sözcükleri ve bunların oluşturduğu kavramları tanıma ve anlama, basit hesap işlemlerini

kolayca ve çabuk yapabilme, düşünce kurallarına uygun davranıp sağlıklı çıkarımlara ulaşabilme gibi zekanın günlük yaşama yansıyan, yaşamı etkileyen ilişkilerin kurulup sürdürülmesinde önemli rol oynayan özellikleri de vardır.

Bireyler bu özelliklerde birinde veya bir kaçında ya da hepsinde üstünlük gösterebilir. Bu özellikler arasında anlamlı bağlantılar bulunmaktadır. Başka bir deyişle; birinde ya da bir kaçında görülen üstünlük genel olarak diğerlerini olumlu biçimde etkiler. Bu özelliklerin gelişmesi insanın içinde yaşadığı çevrenin toplumsal yapısı ve koşullarıyla yakından ilgilidir. Zeka, kültürel değerlerden etkilenmekte ve farklılaşmaktadır.

1.2.2. Zeka kuramları

Üzerinde en çok araştırma yapılmış olan yeteneklerden birisi zekadır. İnsan davranışlarının açıklanmasındaki önemi görüldükçe, zeka kavramını açıklamaya yönelik çalışmaların sayısı artmıştır. Bununla birlikte, zekanın nasıl bir yetenek olduğu hala tartışılmaktadır (Baymur, 2004, s.246).

Bilimsel anlamda yapılan araştırma ve incelemeler sonucu zeka kavramı zaman içinde önemli bir gelişim göstermiştir. Zeka kavramının gelişiminin ana çizgilerini göstermek amacıyla başlıca zeka kuramlarının incelenmesi yararlı olacaktır.

1.2.2.1. Tek etmen kuramı

Zekayı genel bir yetenek olarak algılayanların görüşlerine zekanın tek etmen kuramı denir. Bununla birlikte, bu görüşte olan bir çok psikolog bu genel düşünsel yeteneği birbirinden farklı olarak tanımlamışlardır.

Zeka testleri alanında tanınmış psikolog Terman' a göre, zeka; soyut düşünme yeteneğidir. Bundan sayılar ve sözcükler gibi bir takım zihinsel sembollerle düşünme yeteneği anlaşılır.

Davis, zekayı; edinilen bilgilerden yararlanılarak problem çözme yeteneği olarak açıklar.

Stern ise; yeni karşılaşılan durumların gereklerini, düşünme yeteneğinden yararlanarak karşılayabilme, yeni hayat koşullarına uyabilme gücü olarak tanımlamaktadır.

Bütün bu açıklamalarda ortak olan hususlara göre; zekanın bireyin çevresine etkili bir şekilde uyumunu sağlayan soyut ve genel bir yetenek olduğu anlaşılmaktadır (Baymur, 2004, s.246).

1.2.2.2. Çift etmen kuramı

Spearman genel düşünel yeteneği çift etmen kuramı ile açıklamaya çalışmıştır. 1904 yılında yazmış olduğu “Genel Zeka” adlı makalesinde insanın bütün zihinsel etkinliklerinde ortak bir yön bulunduğunu göstermeye çalışmıştır. Bu kurama göre; zihinsel güç bir genel yetenek ile bir çok özel yetikliklerden meydana gelmiştir. Spearman bu genel yeteneğe “zeka” demiş ve bunu “karmaşık durumlarda ilişkileri görebilme gücü” olarak tanımlamıştır. O’na göre insan ne kadar zeki olursa, bir durumda o kadar çok ilişkiler kurar ve karmaşık bir problemi en kestirmeden çözecek yolu bulur (Baymur, 2004, s.246; Toker ve diğ. 1968, s.31).

Bu genel yeteneğin yanında kişinin çeşitli faaliyet alanlarında kendini gösteren bazı özgül yetiklikleri vardır. Örneğin; müzik, sanat, spor ve matematik yetiklikleri gibi. Spearman, yeteneğin iki türlü belirtisinden birine genel zeka anlamına gelmek üzere “g” etmeni ve diğerine ise özel yetiklik anlamına gelmek üzere “özgül” ifadesi karşılığı “specific” kelimesinin baş harfi olan “s” etmeni demiştir. Spearman’a göre; “g” faktörü zekadır ve bireyin zekasını ölçmek “s” faktörünü ölçmek anlamına gelmektedir (Baymur, 2004, s.247).

1.2.2.3. Çok etmen kuramı

Zekayı çok etmen kuramı ile açıklayan bilim adamları da vardır. Bunların başında Thorndike, Thurstone ve Guilford gelmektedir. Bu psikologlara göre; günlük davranışlarımızı düzene koyan fikirsel gizil güç, bir tek genel yetenek olmaktan ziyade bir çok özel yetikliklerin bir araya gelmesinden oluşmuştur (Baymur, 2004, s.248; Toker ve diğ.,1968, s.41).

Thorndike’in çok etmen kuramı

Edward L. Thorndike’in zeka görüşü atomistik bir görüştür. O’na göre zeka birbirinden ayrı faktörlerden meydana gelir. Faktörler birbirinden

bağımsızdırlar. Bu duruma göre genel bir zekanın sözü edilemez. Zeka değil zekalar vardır. Bir zihinsel problemin çözümünde birden fazla faktör yer alır (Toker ve diğ.,1968, s.37 – 38).

Thorndike'a göre, zekanın mekanik, sosyal ve soyut olmak üzere üç şekli vardır. Mekanik zeka; alet, cihaz kullanma ve makine işletebilmede kendini gösterir. Sosyal zeka; insanları anlama, kişiler arası ilişkileri görüp bunlara göre davranabilme gücüdür. Soyut zeka ise, sözcükler, sayılar, formüller gibi sembollerle düşünmede, bilimsel ilkeleri kavramada kendini gösterir (Baymur, 2004, s.248).

Thurstone'un çok etmen kuramı

Thurstone'a göre zeka, birçok fikirsel yeteneklerin karışımından meydana gelmektedir. Thurstone'un zeka teorisi Chicago Üniversitesi'nin öğrencilerine uygulanan bir dizi test sorusunun analizine dayanmaktadır. Zekanın genel bir faktör olduğu teorisini reddederek bunun yerine birbirlerinden bağımsız birçok zihinsel becerinin merkezde olduğu bir teori ortaya koymuştur (Baymur,2004, s.248; Konrad ve Hendl,2001, s.46).

Başlıca yetenekler ise şunlardır:

1. Sözel anlayış: Kelimeleri tanıma ve anlama yeteneği
2. Sözel akıcılık: Sözel ve yazılı olarak uygun kelime ve ifadeleri çabucak bulabilme gücü
3. Sayısal yetenek: Basit aritmetik işlemlerini çabuk ve doğru olarak yapabilme
4. Uzay ilişkilerini kavrama: Nesnelerin uzaydaki biçimlerini kavrayabilme
5. Bellek: Mekanik belleme gücü
6. Algısal hız: Karmaşık bir nesnenin ayrıntılarını görebilme; benzerlikleri ve farklılıkları çabuk ve doğru olarak algılayabilme
7. Mantıksal düşünme: Mantıksal düşünebilme ve usamlama gücü (Baymur, 2004, s.248)

İnsanlar bu çeşitli yetenekler bakımından birbirlerinden az çok ayrılık gösterirler. Yukarıdaki alanlardan herhangi birinde üstünlük gösteren bir kişi, her

zaman diğer alanlarda da üstün olmaz. Ancak bunun aksi olan fikir de yanlış değildir (Baymur,2004, s.248)

Bu tez, devreden faktör teorisi olarak tanımlanmaktadır. 1940'lı yıllardan beri farklı faktör teorilerini yönlendiren bir zeka modeli olmuştur (Konrad ve Hendl, 2001, s.47).

Guilford'un çok etmen kuramı

J.P.Guilford faktör analizi yolu ile birbirinden kesin şekilde bağımsız zihinsel faktörler saptamış, “Zihin Yapısı” adını verdiği zeka kuramını 1959 yılında yayınlamıştır. O'na göre zekanın tabiatı, ancak öğelerinin bilinmesi ve bunların bir sistem içinde düşünülmesi ile anlaşılabilir. Guilford'a göre zihin birbirinden bağımsız faktörlerden meydana gelir. Birey her zihinsel etkinlik alanında aynı ölçüde yeteneğe sahip olmayabilir. Belli bir işte üstün başarı sağlayan bir kişi diğer bir işte aynı ölçüde başarı gösteremeyebilir (Toker ve diğ., 1968, s.41-42).

Guilford'un zeka modeline göre; zekanın üç boyutu vardır. “İçerik” boyutu figürlerle, sembollerle, anlamlarla ve davranışlarla ilgili bölümlerden oluşur. “Ürünler” boyutu birimler, gruplar, ilişkiler, sistemler, değişik durumlarda formüle etme (transformasyon) ve doğurgulardır.”İşlem” boyutu ise, biliş, bellek, ayrıştırıcı düşünme ve değerlendirme süreçlerinden oluşur (Ülgen, 1997, s.27).

1.2.2.4. Piaget'in zeka kuramı

Jean Piaget zekanın işleyiş ve gelişimini biyolojik bir modelle açıklamaktadır. O'na göre zihinsel yapılar ve zeka, yaşa bağlı olarak gelişmekte ve doğumdan ergenlik sonlarına kadar bu olgunlaşma devam etmektedir (Toker ve diğ.,1968, s.59; Kulaksızoğlu, 2005, s.136).

Piaget'e göre, zihinsel gelişim beynimizde kalıtsal olarak mevcut olan bazı biyolojik yapı ve işlevlere dayanmaktadır. Beynimizin örgütlenme ve uyum sağlama olarak adlandırılacak iki temel görevi bu yapıyı oluşturmaktadır. Örgütlenme insan beyninde doğuştan bulunan bazı yapıların birleştirilmesi ile daha üst düzeydeki zihinsel yapılara ulaşmak anlamına gelmektedir. Uyum sağlama ise özümleme ve uyma süreçleri ile işlev görmektedir. Her zihinsel faaliyette

bulunduğu kabul edilen özümleme ve uyum yolu ile beyin çevre ile olan ilişkilerinde kendi yapılarını değiştirerek ve düzenleyerek faaliyet gösterir. Bireyin beyin yolu ile uyarınları mevcut yapılarına göre seçerek ve değiştirerek içe almasına “özümleme” denir. Böylece çevre ile organizma arasındaki denge kurulmaya çalışılır (Kulaksızoğlu, 2005, s.136).

Piaget; bireyleri birbirinden farklı kılan en önemli zihin işlevi olan zekanın temel özelliklerini üç noktada toplamıştır:

1. Zeka organizmanın çevreye uyumunun özel bir halidir. Bu uyum bireyin çevre ile etkileşimini gerçekleştirir.
2. Zeka bir çeşit denge halidir. Zihinsel yapılarla çevre arasında durmadan yenilenen bir denge vardır.
3. Zeka bir çeşit zihinsel işlemler sistemidir. Bilgi edinmek hareketle olur (Kulaksızoğlu, 2005, s.136).

Piaget zihin gelişiminin; daha çok fiziksel gelişimi ifade eden olgunlaşma, kişinin geçirdiği yaşantılar, içinde bulunulan toplumun kültürel aktarımı ve dengelenme gibi faktörlerden etkilendiğini ifade etmektedir (Bacanlı, 2001, s.60–61).

Piaget doğumdan ergenliğe kadar çocukların kullandıkları düşünce maddelerini inceledikten sonra, belirli yaşlarda zekanın belirli özellikler gösterdiğini bulmuştur. Piaget buna dayanarak zihinsel gelişimi dört esas döneme ayırarak incelenmektedir. Bunlar;

Sensori- motor dönem

Doğum ile 2 yaş arasını kapsar. Bu aşama zekanın uyanışı olarak da tanımlanabilir. Sonraki aşamalar için bir temel teşkil eder.

İşlem öncesi dönem

Bu dönem 2 ile 7 yaş arasını kapsar. Dönemin en önemli özelliği sembolik fonksiyonun ortaya çıkmasıdır. Çocuk öğrendiği kural ve oyunları beceriksiz bir şekilde geneller. Bunun yanında cansız varlıkları canlı olarak tasavvur ederek kişileştirir. Dil gelişir. Kişi nesnelere zihinde canlandırabilir.

Somut ve müdahaleci düşünme dönemi

Bu dönem 7 ile 12 yaş arasını kapsar. Göz önünde, somut olan işlemler yapılabilir hale gelir. Soyut olan, elle tutulup, gözle görülemeyen işlemler henüz

gerçekleştirilemez. Bu dönemde düşünce tersinebilirlik özelliği edinir. Kişi benmerkezci düşünce tarzından kurtulur.

Soyut işlemler dönemi

On iki yaşından yetişkin döneme kadar süren bu dönemde kişi geleceğe yönelik soyut biçimde düşünebilir, varsayımlar ileri sürerek çeşitli ihtimaller üzerinde akıl yürütebilir. Bir konunun farklı yönlerini düşünerek onları ayrı ayrı sınayabilir. Çocuk 7, 8 ile 11, 12 yaşları arasında nesnelere dayalı olarak akıl yürütebilirken, soyut işlemler döneminde soyut düşünebilme, denenceler ileri sürme, akıl yürütme ve tümdengelim yolu ile düşünebilme söz konusudur (Kulaksızoğlu, 2005, s.137-138; Bacanlı, 2001, s.137-138, Konrad ve Hendl, 2001, s.51).

1.2.2.5. Çoklu zeka kuramı

Zeka hakkındaki eski görüşlerin sınırlarını en iyi gören kişi Howard Gardner' dır (Goleman, 2005, s.55). Howard Gardner; insan zekasının objektif bir şekilde ölçülebileceği tezini savunan geleneksel anlayışı eleştirerek zekanın tek bir faktörle açıklanamayacak kadar çok sayıda yetenekleri içerdiğini ileri sürmektedir. Gardner, zekayı; bir kişinin bir veya birden fazla kültürde değer bulan bir ürün ortaya koyabilme kapasitesi, gerçek hayatta karşılaştığı problemlere etkili ve verimli çözümler üretebilme becerisi ve çözüme kavuşturulması gereken yeni veya karmaşık yapıllı problemleri keşfetme yeteneği olarak tanımlamaktadır (Saban, 2003, s.5).

Howard Gardner' ın 1983 tarihli Zihin Çerçevesi (Frames of Mind) adlı kitabı IQ görüşüne karşı çıkan bir bildiri niteliğindedir ve hayatta başarılı olmak için tek tip bir zekanın şart olmadığını, yedi temel çeşitlemesi olan geniş bir yetenekler yelpazesi bulunduğunu öne sürmektedir (Goleman, s.55). Çoklu zeka teorisinin ileri sürdüğü zeka anlayışında anahtar sözcük “çoğul” dur; yani zeka çok yönlüdür. Ayrıca bir bireyin doğuştan getirdiği zekası iyileştirilebilir, geliştirilebilir ve değiştirilebilir; yani bir birey zeki olmayı öğrenebilir. Dolayısıyla çoklu zeka teorisi, bir insanın yetenek repertuarının bir takım sözel ve sayısal becerilerin çok ötesinde olduğunu vurgulamaktadır (Saban, 2003, s.6).

Gardner IQ' nün tek bir standart faktör olarak kabul edildiği zeka anlayışının, zeka gibi karmaşık bir kavramın değerlendirilmesinde “mikroskobik” bir yaklaşım olduğunu ifade etmektedir (Çakar ve Arbak, 2004, s.29). 1983 yılında açıklamış olduğu yedi temel zeka alanına 1999 yılında yayınladığı “İntelligence Reframed (Zeka Yeniden Yapılandırıldı)” adlı eserinde sekizinci bir zeka alanını da eklemiş ve çoklu zeka teorisini yeniden formüle etmiştir (Saban, 2003, s.6).

Gardner' ın ileri sürdüğü sekiz türdeki zeka alanları şunlardır:

Sözel-dilbilimsel zeka

Sözel zeka kelimelerle düşünme ve ifade etme, dildeki kompleks anlamları değerlendirme, kelimelerdeki anlamları ve düzeni kavrayabilme, şiir okuma, mizah, hikaye anlatma, gramer bilgisi, mecazi anlatım, benzetme, soyut ve simgesel düşünme, kavram oluşturma ve yazma gibi karmaşık olayları içeren dili üretme ve etkili kullanma becerisidir (Vural, 2005, s.238).

Bu türdeki zeka, bir insanın kendi dilini gramer yapısına, sözcük dizimine, vurgusuna ve kavramları da kastettikleri anlamlarına uygun olarak büyük bir ustalıkla kullanmayı gerektirir. Dolayısıyla sözel-dil zekası, başkalarını bir işi yapmak için ikna etmek, başkalarına belli bir konuda bilgi sunmak, başkalarına belli bir işin nasıl yapılacağını açıklamak veya bir dil bilimci gibi dilin özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak gibi dil ile ilgili bütün faaliyetleri içerir (Saban, 2003, s.7).

Mantıksal – matematiksel zeka

Mantıksal – matematiksel zeka sayıları etkili bir şekilde kullanabilme ya da sebep sonuç ilişkisi kurarak olayların oluşumu ve işleyişi hakkında etkili bir şekilde mantık yürütebilme kapasitesidir. Bilimsel düşünme kavramıyla sıklıkla ifade edilmek istenen budur. Tümevarım ve tümdengelim yoluyla çıkarsamalarda bulunabilmeyi, ilişki ve bağlantıları kolayca bulabilmeyi gerektiren bir zeka alanıdır (Saban,2003, s.8; Bacanlı,2001, s.124)

Mantıksal – matematiksel zeka, mantıksal ilişkiler kurma, hipotezler üretme, problem çözme, eleştirel düşünme, bilginin parçaları arasında ilişkiler kurma becerisi gerektiren bir zeka alanıdır (Vural, 2005, s.241).

Görsel - uzamsal zeka

Nesneleri görebilme ve görselleştirme, zihinde çeşitli nesnelere tasarlayabilme, farklılık ve benzerliklere duyarlılık, çeşitli şekil, biçim ve renkteki nesnelere ilgide beceri gibi yetenekleri içeren bir zeka alanıdır (Bacanlı, 2001, s.125).

Bu zeka alanı, bir bireyin çevresini objektif olarak gözlemlemesi, algılaması ve değerlendirmesi ve bunlara bağlı olarak da dış çevreden edindiği görsel ve uzamsal fikirleri grafiksel olarak sergilemesi kabiliyetlerini içerir (Saban, 2003, s.9).

Müziksel – ritmik zeka

Sesler, notalar, ritimlerle düşünme, farklı sesleri tanıma, ve yeni sesler, ritimler üretme becerisidir (Vural, 2005, s.250).

Bu zeka alanı bir bireyin müziksel olarak düşünmesi ve belli bir olayın oluş biçimini, seyrini veya düzenini müziksel olarak algılaması, yorumlaması ve iletişimde bulunması olarak da tanımlanabilir. Müziksel zekası güçlü olan insanlar, sadece müziksel eserleri kolaylıkla hatırlamakla kalmaz aynı zamanda olayların oluşumunu ve işleyişini müziksel bir dille düşünmeye, yorumlamaya ve ifade etmeye çalışırlar (Saban, 2003, s.10).

Bedensel – kinestetik zeka

Bedensel – kinestetik zeka hareketlerle, jest ve mimiklerle kendini ifade etme, beyin ve vücut koordinasyonunu etkili bir biçimde kullanabilme becerisidir (Vural, 2005, s. 247).

Bedensel zeka alanı bir bireyin bir problemi çözmek, bir model inşa etmek veya bir ürün meydana getirmek için vücudun belli organlarını kullanabilme kapasitesidir. Bedensel – kinestetik zeka alanı koordinasyon, denge, güç, esneklik ve hız gibi bazı fiziksel yetenekleri ve bu yeteneklerin hepsinin bir arada işlenmesini sağlayan devinimsel nitelikteki bazı özel becerileri de içermektedir (Saban, 2003, s.11).

Sosyal – kişilerarası zeka

Grup içerisinde işbirlikçi çalışma, sözel ve sözsüz iletişim kurma, insanların duygu, düşünce ve davranışlarını anlama, paylaşma, ifade edebilme, yorumlama ve insanları ikna edebilme becerisidir (Vural, 2005, s.253).

Sosyal zeka bir kişinin çevresindeki insanların duygularını, isteklerini ve ihtiyaçlarını anlama, ayırtetme ve karşılama kapasitesi olarak da tanımlanabilir. Bu zeka alanı, bir insanın diğer insanların yüz ifadelerine, seslere ve mimiklere olan duyarlılığı ve insanlardaki farklı özelliklerin farkına vararak onları en iyi şekilde analiz etme, yorumlama ve değerlendirme kabiliyetlerini içerir (Saban, 2003, s.12).

Kişisel – öze dönük zeka

Kişisel – öze dönük zeka, insanın kendi duygularını, duygusal tepki derecesini, düşünme sürecini tanıma, kendini değerlendirebilme ve kendisiyle ilgili hedefler oluşturabilme becerisidir (Vural, 2005, s.256).

Kişisel – öze dönük zeka, bir kişinin kendisini tanıması ve kendisi hakkında sahip olduğu bu bilgi ve anlayış ile çevresinde uyumlu davranışlar sergileme yeteneği olarak da tanımlanabilir. Bu zeka alanı bir kişinin kendisini objektif olarak (kendisini güçlü ve zayıf olduğu yanları ile birlikte) değerlendirmesi, sahip olduğu duyguların, ihtiyaçların veya amaçların farkında olması, kendisini iyi disipline etmesi ve kendisine güvenmesi gibi yetenekleri içerir (Saban, 2003, s.13).

Doğacı – varoluşcu zeka

Doğacı – varoluşcu zeka, doğadaki tüm canlıları tanıma, araştırma ve canlıların yaratılışları üzerine düşünme becerisidir (Vural, 2005,s.259).

Doğacı – varoluşcu zeka bir kişinin hayvanlar ve bitkiler gibi yaşayan canlıları tanıma, onları belli karakteristik özelliklerine bağlı olarak sınıflandırma ve diğerlerinden ayırtetme kabiliyeti veya dünya doğasına karşı aşırı ilgili ve duyarlı olma olarak tanımlanabilir. Doğacı zekası güçlü olan insanlar sağlıklı bir çevre oluşturma bilincine sahiptirler ve çevrelerindeki doğal kaynaklara, hayvanlara ve bitkilere karşı çok duyarlıdırlar (Saban, 2003, s.14-15)

Gardner'ın çoklu zeka kuramı hala gelişmekte olan bir modeldir ve Gardner en son olarak ruhsal (spiritual) zeka adını verdiği bir zeka boyutunu da aday zeka olarak modele yerleştirmiştir. Bu zeka boyutları pek çok alt grupları içermekte ve de hepsi birbiriyle etkileşim içinde bulunmaktadır. (Çakar ve Arbak, 2004, s.29).

Tablo 1.1. Eski ve Yeni Zeka Anlayışlarının Karşılaştırılması

Zekaya İlişkin Eski Anlayış	Zekaya İlişkin Yeni Anlayış
1. Zeka doğuştan kazanılır, sabittir ve bu nedenle de asla değiştirilemez.	1. Bir bireyin genetiksel olarak kalıtımla birlikte getirdiği zeka kapasitesi iyileştirilebilir, geliştirilebilir ve değiştirilebilir.
2. Zeka niceliksel olarak ölçülebilir ve tek bir sayıya indirgenebilir.	2. Zeka herhangi bir performansta, üründe veya problem çözme sürecinde sergilendiğinden sayısal olarak hesaplanamaz.
3. Zeka tekildir.	3. Zeka çoğuldur ve çeşitli yollarla sergilenebilir.
4. Zeka gerçek hayattan soyutlanarak (belli zeka testleri ile) ölçülür.	4. Zeka gerçek hayat durumlarından veya koşullarından soyutlanamaz.
5. Zeka, öğrencileri belli seviyelere göre sınıflandırmak ve onların gelecekteki başarılarını tahmin etmek için kullanılır.	5. Zeka öğrencilerin sahip oldukları gizil güçleri veya doğal potansiyelleri anlamak ve onların başarmak için uygulayabilecekleri farklı yolları keşfetmek için kullanılır.

(Saban, 2003, s.4)

1. 3. Duygu Ve Zeka İlişkisi

Duygu ve zeka arasındaki ilişki insanlık tarihi boyunca tartışılmış ve incelenmiş bir konudur. Bu konudaki yaklaşımları klasik ve modern yaklaşımlar olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür.

1.3.1. Klasik yaklaşımlar

İlkçağ felsefesinde duygular, ilkel oldukları, akıldan yoksun olup, yoldan ve baştan çıkarıcı bir etki yaptıkları, dolayısıyla tehlikeli oldukları; bu nedenle akıl tarafından denetlenmeye ihtiyaç duydukları gerekçesiyle insan hayatındaki rolü açısından etik anlamda aşağı görülmüşlerdir. Bu dönemde akıl ve duygu iki farklı doğal tür olarak görülmekle birlikte, ruhun birbiriyle çatışma halindeki iki düşman unsuru olarak tanımlanmışlardır. Genellikle aklın üstünlüğüne vurgu yapılmış, onun duyguları kontrol etmesi gerektiği savunulmuştur (Cevizoğlu, 2006, s.794).

İlkçağ felsefesinde duyguların alt düzeyde ve yönsüz oldukları ve mantık tarafından yönlendirilmelerinin gerekli olduğu görüşü düşünürler tarafından yaygın şekilde kabul görmüştür (Çakar ve Arbak, 2004, s.30).

Ortaçağ döneminde Avrupa'da skolastik hıristiyan anlayışının da etkisiyle duygular şeytana ait kötü unsurlar olarak görülmüşlerdir. Bu dönemde pek çok zaman kötülüğün kişinin kendisini temel duygularına kaptırmasıyla geldiğine inanılmış ve duygular kötülüğe ve yıkıma giden yolda birer kilometre taşı olarak görülmüştür (Çakar ve Arbak, 2004, s.30).

Akılcı bir şekilde düşünerek duygulardan etkilenmeyen kararlar vermek sanayi devrimiyle de beraber dünyada egemen ideal düşünce tarzını oluşturmuştur. Her ne kadar on sekizinci yüzyılda romantik akımın üyeleri sezgi ve empatiye dayanan ve duyguları içeren düşüncelerin gerekliliğini savunmuşlarsa da akılcılık eğilimi gücünü korumaya devam etmiştir (Çakar ve Arbak, 2004, s.31).

Duygu ve biliş konusuna yönelik klasik batı anlayışı bir analogiyle de ifade edilebilir; duygu ve biliş yağ ve su gibidir. Duygu yağ gibi dokunduğu her şeye bulaşır. Oysa biliş su gibi temiz ve saftır. Duygu ve biliş birbirine karıştığında ise duygu bilişi gölgeleyecektir (Çakar ve Arbak, 2004, s.31)

1.3.2. Modern yaklaşımlar

Modern yaklaşımlarla birlikte aklın duygulara mutlak egemenliği paradigması sorgulanmaya başlanmıştır. Bu sorgulamanın özü 1960'lı yıllarda Kuzey Amerika ve Avrupa'da görülen sosyal olaylar ile başlamıştır. Bu dönemde insanlar, akılcılığa tepkilerini ortaya koymuş ve duygularını ifade etmişlerdir (Çakar ve Arbak, 2004, s.31).

Sonraki yıllarda, beyin araştırmaları alanındaki gelişmeler akıl ve duygu ilişkisi konusuna yeni bakış açıları getirmiştir. Bu gelişmeleri daha iyi anlayabilmek için insan beyninin gelişimi ve beyin konusundaki gelişmelere kısaca değinmek yararlı olacaktır.

İnsan beyni evrim süreci boyunca içten dışa doğru gelişmiştir. Beynin en ilkel kısmı omuriliğin tepesini çevreleyen beyin sapıdır. Bu kök beyin; nefes almak vücudun diğer organlarının metabolik işleyişlerini ayarlamak, kalıplaşmış

tepki ve hareketleri kontrol etmek gibi temel hayati işlevleri düzenler. Bu ilkel beyin düşünmek ya da öğrenmek yetilerine sahip değildir. Beyin sapından duyu merkezleri gelişmiştir. Bu merkezler duygusal beynin temel katmanlarını oluşturmuştur. Beyin sapını saran bu katmanlara Latince “limbus”tan türetilerek “limbik sistem” denilmiştir. Bu yeni sinir bölgesi beynin repertuarına duyguları eklemiştir. Limbik sistem zaman içinde öğrenme ve hatırlama gibi iki önemli beceri geliştirmiştir (Goleman, 2005, s. 24-25).

Evrim süresince, milyonlarca yıl sonra, duyu alanlarından, üst katmanları meydana getiren dokuların oluşumuyla düşünen beyin yani “neokorteks” evrilmiştir. Neokorteks düşüncenin beşiğidir; duygular aracılığıyla algılananları bir araya getirip anlaşılır kılan merkezlerden oluşur. Hissedilenlere düşüncüyü katar (Goleman, 2005, s.25 – 26).

Düşünen beynin duyu merkezlerinden gelişmiş olması, ikisi arasındaki ilişkiyi aydınlatmaktadır. Duygusal beyin akılcı beyinden çok daha önce var olmuştur (Goleman, 2005, s.25).

Nöroloji Profesörü Antonio R. Damasio, Descartes döneminden beri süregelen akıl – duyu bölünmüşlüğü ve aklın mutlak egemenliğine “Descartes’in Yanılgısı” adlı eserinde karşı çıkmaktadır.

“... insanlığın doğuşundan çok önceleri varlıklar yine varlıktı. Evrimin bir noktasında temel bir bilinçlilik başladı. Bu temel bilinçlilikle basit bir zihin oluştu. Zihnin daha karmaşıklaşmasıyla düşünme; daha da sonraları iletişim kurmak ve düşünceleri daha iyi örgütlemek için dilin kullanılması olasılığı belirdi. Demek ki o zamanlar insan önce var oldu sonra düşündü. Şimdi biz dünyaya gelip gelişirken yine önce var oluyor, sonra düşünüyoruz. Düşünme var oluşun yapıları ve işleyişi sayesinde olabildiği için önce var olur, sonra düşünürüz. Ve ancak var olduğumuz kadar düşünürüz...” (Damasio, 1999, s.247).

Beynin biyolojik evrimi de Damasio’ nun bu iddiasını desteklemektedir.

Beyin temelli araştırmalar, beynin sağ ve sol yarı kürelerinin işlevlerinin farklı olduğunu, farklı amaçlar için özelleştiğini göstermektedir. Beynin sağ yarı küresindeki yapıların temel duyu süreçlerinde öncelikli bir katkısı bulunduğu belirtilmektedir. Araştırmalar beynin sağ yarı küresinin duygulanım sürecindeki baskınlığını destekleyen veriler ortaya koymaktadır (Damasio, 1999, s.145).

İncelenen klinik vakalar ise, duygusal merkezlerin düşünce süreci üzerinde ne kadar büyük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırmalar duygusal merkezleri zarar gören insanların düşünsel açıdan yeterliliklerinin azaldığını göstermektedir. Bu vakaların en önemlilerinden biri Phineas Gage vakasıdır. 1848 yılında Gage yaşadığı bir kazada uğradığı beyin zedelenmesi sonucu temel zeka ya da dil öğelerinde bozulma olmadığı halde, sosyal uyum yeteneğini kaybetmiştir (Damasio, 1999, s.17-33). Başka bir vakada ise geçirdiği beyin operasyonunun frontal loba verdiği zarar sonucu Eliot adlı bir hastanın kişilik değişimi yaşayarak karar verme ve kısa vadede etkili bir biçimde planlama yeteneği bozulmuş ve bu hasta uzun vadeli planlar yapma yeteneğini ise tamamen kaybetmiştir. Standart IQ testlerinde yeterli görünen bu kişiler gerçek yaşam problemleri konusunda başarısızlık yaşamaktadırlar (Damasio, 1999, s.46-54).

Sonuç olarak duygu ve zeka ilişkisi konusundaki klasik anlayış yani zihnin duyguları mutlak şekilde kontrol ettiği ve vücuttan ayrı bir öge olduğu varsayımları artık terk edilmektedir. İnsanın düşünceleri ve duyguları birbirinden ayrılmaz bir bütündür ve ikisinin arasında temel bir zıtlık yoktur. Bu iki süreçte zihnin ölçüsü olan IQ ve duyguların ölçüsü olan duygusal zeka kavramları birbirini güçlendiren ve tamamlayan kavramlardır (Çakar ve Arbak, 2004, s.33).

İnsan doğasını duyguların gücünden soyutlayarak anlamaya çalışmak üzücü bir dar görüşlülüktür. Salt zekaya verilen değer ve önemde çok aşırıya gidilmiştir. Psikologların ve sosyologların günümüzde yapmaya çalıştıkları şey aklın yerine duyguyu koymayı değil, ikisi arasındaki dengeyi bulmaya çalışmaktır. Goleman, eski paradigmanın duyguların çekiminden bağımsız bir akıl idealini içerdiğini, yeni paradigmanın ise insanı zihinle kalbin uyumunu sağlamaya zorladığını belirtmekte ve ayrıca yaşamda zihinle kalbin uyumunu sağlamak için öncelikle duyguları zekice kullanmanın ne demek olduğunu daha iyi anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır (www.maksimum.com).

1.4. Duygusal Zeka

1.4.1. Duygusal zekanın tanımı

Duygu ve zeka gibi; tanımı üzerinde hala yoğun bir şekilde tartışılan iki kavramın meydana getirdiği duygusal zeka kavramı literatürde özellikle son

yıllarda geniş yer bulmaktadır. Oldukça yeni bir kavram olan duygusal zekaya ilişkin araştırmalar yoğunlaşmakta ve araştırmaların sonucu olarak kavramın çeşitli tanımlarına rastlamak olası hale gelmektedir.

Duygusal zeka kavramı İngilizcedeki karşılığı olan “Emotional Intelligence” sözcüklerinin kısaltılmış şekli olan EI olarak anılmakla birlikte literatürdeki yaygın kullanımı daha çok “EQ” (Emotional Quotient) kısaltmasıdır ve “IQ” nun duygusal zekadaki karşılığı olarak geniş kabul görmektedir.

Duygusal zekayı tanımlayan ilk bilim adamları olan John D. Mayer ve Peter Salovey 1990 yılında kavramı; “kendinin ve başkalarının duygularını izleme, bunlar arasında ayırım yapma ve buradan elde ettiği bilgileri düşünce ve davranışlarına yön vermede kullanabilme yeteneği” olarak açıklamışlardır (Mayer ve Salovey, 1993, s.433).

Mayer ve Salovey 1997 yılında duygusal zeka kavramını yeniden ele alarak daha kompleks bir tanımlama yapmışlardır. Bu yeni tanımda duygusal zeka kavramı; “duyguları tanıma, anlama, ifade ve analiz etme; duyguları düşüncede kaynaştırma; duygusal bilgiyi kullanma ve entelektüel ve duygusal gelişimi destekleme, duyguları düzenleme yeteneği olarak açıklanmıştır (Mayer ve diğ, 2000c, s.267).

Daniel Goleman 1995 yılında yayınlanan ve duygusal zeka kavramının tanınmasına büyük ölçüde katkı sağlayan “Duygusal Zeka Neden IQ’ den Daha Önemlidir” adlı kitabında, duygusal zekayı; kendini harekete geçirebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme, dürtüleri kontrol ederek tatmini erteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntılıların düşünmeyi engellemesine izin vermeme, kendini başkasının yerine koyabilme ve umut besleme yetenekleri olarak tanımlamaktadır (Goleman, 2005, s.50).

Bar-On duygusal zekayı tanımlamanın güçlüğüne dikkat çekerek kavramı; çevresel talep ve baskılarla başa çıkmada başarılı olmada bireyin yeteneğini etkileyen bilişsel olmayan kabiliyetler, yeterlilikler ve beceriler dizisi olarak nitelendirmektedir (Mayer ve diğ, 2000a, 107).

Duygusal zeka; duyguların gücünü ve hızlı algılayışını, insan enerjisi, bilgisi, ilişkileri ve etkisinin bir kaynağı olarak duyumsama, anlama ve etkin bir biçimde kullanma yeteneğidir. Duygusal zeka; kişinin kendisinin ve başkalarının

duygularını tanımayı ve değerlendirmeyi öğrenmesinin yanı sıra duygulara ilişkin bilgileri ve duyguların enerjisini günlük yaşama etkin bir şekilde yansıtarak duygulara uygun tepkiler verilmesini sağlar (Cooper ve Sawaf, 2003, s.xii).

Psikoanalizci Eric Erikson duygusal zekayı, kişiliğin çeşitli yönlerini başarılı bir şekilde bütünleştirme yeteneği olarak tanımlayarak, benlik bütünlüğü olarak adlandırmaktadır (James, 1997, s.221).

Duygusal zeka, duyguları kontrol edebilme, sağlıklı ve uyumlu sosyal ilişkiler kurabilme ve mutlu yaşam sürebilme için kazanılması gereken bütün yetenekler, ayrıca bireyin daha verimli ve etkin bir hayat yaşayabilmesi için kendi değerini ve gücünü tanıması, kendi duygularının motive edebilmek için, serinkanlılık, gayret, sebat ve yetenek gibi duygusal kalitenin bir kompozisyonudur (Konrad ve Hendl, 2001, s.13).

Bir başka tanımda ise duygusal zeka, duygularımızı ve hislerimizi, sezgilerimizi etkili şekilde ifade etmeye yönelik olarak yönetmek ve insanlar arasında uyum ve sinerji yaratmak için duyguları kullanmak ifade edilmektedir (Toktamışoğlu, 2003, s.79).

1.4.2. Duygusal zeka kavramının gelişimi

Yıllar süren insan davranışlarının psikolojik araştırmaları, özellikle idrak, düşünme ve müşahade etme üzerinde durmuş, bu kavramları vurgulamıştır. Duygusal süreç uzun süre ihmal edilmiştir. Bu alandaki araştırmalar ise son yıllarda anlam kazanmıştır. Son yıllarda içerisinde bir şekilde duygulardan bahseden çok sayıda makale başlığı göze çarpmaktadır. Günümüzde yaşam alanının büyük bir kısmına yerleşmeye başlayan bir tür duygu kültüründen, bir “duygusal dönem” in varlığından bahsetmek mümkündür (Konrad ve Hendl, 2001, s.10).

Duygusal zeka henüz çok yeni bir kavramdır. Ancak bu kavramın ön hazırlayıcısı niteliğindeki araştırma ve çalışmalar kavramın ortaya çıkışından çok öncelere dayanmaktadır.

Önceki bölümlerde “duygu ve zeka ilişkisi” başlığı altında konunun tarihsel perspektifine yer verildiğinden bu bölümde yakın tarihte yaşanan gelişmelere değinilecektir.

1960'lı yılların sonlarında baş gösteren “bilişsel devrim”, psikoloji bilimini zihnin bilgiyi nasıl kaydedip sakladığına ve zekanın doğasına yöneltmiştir. Bu yıllarda da öncesinde olduğu gibi duygulara gereken önem verilmemiştir. Bilişsel bilimciler arasında hakim olan geleneksel görüşe göre zeka, verilerin duygusuzca, mesafeli olarak işlenmesini içermekteydi. Bu durum, duygunun zekada hiç yeri olmadığı ve yalnızca zihinsel yaşamı bulandırdığı düşüncesini temsil eden aşırı bir akılcılıktı (Goleman, 2005, s. 58).

Uzunca bir süre zeka üzerindeki araştırmaları yönlendirmiş olan ve duygusal bakımdan yeknesak bir zihinsel yaşam hayal eden bu çarpık bilimsel görüş, psikolojinin duyguların düşüncedeki önemli rolünü keşfetmesiyle yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. IQ kavramının popülerleşmesinde etkili olan psikolog E. L. Thorndike duygusal zekanın bir yönü olan “sosyal zeka”nın IQ'nün başlı başına bir parçası olduğunu öne sürmüştür. O dönemin diğer psikologları sosyal zekaya karşı daha kuşkucu bir tavır takınmışsa da; Yale Üniversitesi'nden psikolog Robert Sternberg yaptığı bir çalışmada insanlardan zeki kişiyi tarif etmelerini istediğinde, pratik insan ilişkileri becerileri ana özellikler olarak sıralanmıştır. Sonrasında yapılan daha sistemli bir çalışma Sternberg'i, Thorndike'in vardığı sonuca götürmüştür. Sosyal zeka akademik başarılarından bağımsız ve kişinin hayatın pratik yanıyla başa çıkabilmesi için son derece önemli bir zeka türüdür (Goleman, 2005, s.60).

Son yıllarda sayıları gittikçe artan bir grup psikolog da benzer sonuçlara varmışlardır. Eski IQ tanımının kısıtlı dil ve matematik becerileri alanında kaldığını ve IQ testlerinde başarılı olmanın en dolaysız şekilde kişinin ancak bir öğrenci ya da öğretim üyesi olarak başarısını etkilediğini, ancak hayat yolları akademik dünyadan ayrıldıkça bu durumun geçerliliğinin zayıfladığını kabul etmişlerdir(Goleman, 2005, s.60).

Zekanın birden çok türünün olduğunun anlaşılması 1980' lerin başlarında Howard Gardner' in “Frames of Mind”(Zihin Çerçeveleri) adlı kitabının yayınlanması ile olmuştur. Gardner kitabında hayattaki başarı açısından önem taşıyan yalnızca tek bir zeka türü olmadığını zeka türlerinin çok daha geniş bir yelpazede ele alınması gerektiğini savunmaktadır (Becerem, 2004, www.duygusalzeka.com).

Zekanın tek bir türden ibaret olmadığına anlaşılması ile bireyin başarısında farklı zekaların etkinliği gündeme gelmiştir (Arıcıoğlu, 2002, s.27). Önceki bölümlerde açıklanmış olan çoklu zeka kuramı ile Gardner'ın duygusal zeka kavramının oluşmasına zemin hazırladığı öne sürülebilir.

Duygusal zeka kavramı ilk kez ABD' de bir doktora öğrencisi olan Wayne Leon Payne tarafından 1985 yılında "A study of emotion: Developing Emotional Intelligence; Self-integration; Relation to fear, Pain and Desire (Theory, Structure of reality, Problem – Solving, contraction, expansion, tuning in/coming out/letting go" başlıklı doktora tezinde kullanılmıştır. Bu çalışma "Emotional Intelligence" kavramının akademik çevrelerde ilk kullanımınıdır. (Becerren, 2004, www.duygusalzeka.com).

1990 yılında Harvard Üniversitesinden psikolog Peter Salovey ve New Hampshire Üniversitesinden psikolog John D. Mayer bir akademik makalede "Emotional Intelligence" kavramını kullanmışlardır (Yavuz, 2004, s.13). Bu makale duygusal zekayı kavramsal bir biçimde kullanarak, işlevsel bazda ele alan ilk çalışma olmuştur (Arıcıoğlu, 2002, s.27). Bu bilim adamları insanların duygusal alandaki yetilerini bilimsel olarak ölçmeyi denemişlerdir. Araştırma bulguları bazı insanların kendi duygularını tanımlamada, başkalarının duygularını tanımlamada ve duygusal konularda problem çözmede, diğerlerinden daha iyi olabileceğini ortaya koymuştur. Geçtiğimiz on yılda aynı bilim adamları tarafından duygusal zekayı ölçmeye yönelik iki farklı test geliştirilmiştir. Ancak bu çalışmalar genellikle akademik çevre içinde kalmıştır (Becerren, 2004, www.duygusalzeka.com).

Mayer ve Salovey'in yaptığı tanımdan sonra 1990'lı yılların ilk yarısında duygusal zeka kavramının akademik çevrelerde incelenmeye başlandığı söylenebilir. Ancak kavramın yaygınlaşması ve akademik çevrelerin dışına yayılmasını sağlayan psikoloji alanında doktoralı gazeteci- yazar Daniel Goleman'ın 1995 yılında yazmış olduğu "Duygusal Zeka Neden IQ'dan Daha Önemlidir?" adlı kitap olmuştur. Kitap kamuoyunun ilgisini çekmiş ve ardından konu ile ilgili pek çok çalışma yayınlanmaya başlamıştır (Çakar ve Arbak, 2004, s.34). Goleman'ın çalışmaları kavramsal yapının oluşmasına ve duygusal zekanın geniş bir alanda tartışılmasına ve incelenmesine katkıda bulunmuştur (Arıcıoğlu,

2002, s.27). Goleman'ın kitabı ile duygusal zeka kavramı Time dergisinin kapak konusu olmuş ve okullardan şirketlere dek yönetim alanlarında sohbet konusu yapılmıştır (Beceren, 2004, <http://www.duygusalzeka.com>).

1.4.3. Duygusal zihin özellikleri

Birey iki zihine sahiptir; biri duygusal diğeri akılcı olan bu iki zihin, çoğunlukla bir uyum içinde ve farklı bilinç biçimlerini birbiriyle kaynaştırarak bireye yardımcı olurlar. Genelde duygusal ve akılcı zihin bir denge halindedir. Duygu akılcı zihnin işleyişine katkıda bulunur, akılcı zihin ise duygusal verileri şekillendirir ve bazen reddeder. Ancak yine de duygusal ve akılcı zihinler yarı bağımsız yetilerdir. Her ikisi de, beyindeki farklı ama birbirleriyle bağımlı devrelerin işleyişini yansıtır. Çoğu zaman bu iki zihin olağanüstü bir işbirliği içersindedir; duygu düşünceler için, düşünceler ise duygular için vazgeçilmezdir (Goleman,2005, s.23-24).

Akılcı zihin, çoğunlukla farkında olduğumuz bir kavrama tarzıdır; bilincimize daha yakındır, düşüncelidir ve tartıp yansıtabilir. Bunun yanı sıra fevri ve güçlü, bazen de mantıksız olabilen bir kavrama tarzı daha vardır; bu da duygusal zihindir. Bu duygusal – akılcı ikiliğin halk arasındaki izdüşümü “kalp” ile “kafa” dır. Bir şeyin doğru olduğunu kalpten bilmek, akılcı zihin ile düşünmekten farklı bir inanç şeklidir; bir şekilde daha derinden emin olmaktır. Zihnin akılcı – duygusal dengesinin belirli bir orantısı vardır; hisler yoğunlaştıkça duygusal zihin devreye girer ve akılcı zihin etkisini yitirir (Goleman, 2005, s.362).

Duygusal bir durum söz konusu olduğunda, duygusal zihin akılcı zihinden çok daha hızlı harekete geçer ve ne yaptığını gözden geçirmeden eyleme atılır (Goleman, 2005,s.362). Duygusal zihin bizim tehlikeye karşı radarımızdır. Acil durumlar karşısında ne yapacağımızı ya da nasıl karşılık vereceğimizi düşünmeye zaman harcamadan tepki göstermek üzere bizi harekete geçirir (Tuğrul, 1999, s.14). Akılcı zihnin kaydetmesi ve karşılık vermesi duygusal zihinden daha uzun sürdüğünden duygusal bir durumda “ilk dürtü”, kafadan değil kalpten gelir (Goleman, s.364). Örneğin; balkondan düşmek üzere olan çocuğunu kurtaran anne gibi (Tuğrul, 1999, s.14)...

Duyguyu başlatan şeyle, duygunun patlak vermesi arasında geçen süre çok kısa olduğundan, algıyı tartarak değerlendirmeye yeterli zaman kalmaz. Bu hızlı algılama tarzı sürat uğruna isabetliliği feda eder. Çünkü genel görüntüye ya da onun en çarpıcı yanlarına karşılık verir. Her şeyi bir bütün olarak ve bir arada görerek, dikkatli bir analize zaman ayırmadan tepki gösterir. Duygusal zihnin duygusal bir gerçekliği bir anda okuyarak kime dikkat edeceğimizi, kime güveneceğimizi, kimin sıkıntıda olduğunu bildiren anlık sezgiyle karar vermemizi sağlaması büyük bir avantajdır (Goleman,2005, s.362 -363).

Duygusal zihnin mantığı çağrışımsaldır; bir gerçekliği simgeleyen ya da onun bir anısını çağrıştıran öğeleri, o gerçekliğin aynısı olarak kabul eder. Duygusal zihne göre, hiçbir şeyin nesnel kimliği ile tanınma zorunluluğu yoktur. Önemli olan bir şeyin nasıl algılandığıdır; nasıl görünüyorsa öyledir. Bir şeyin bize ne hatırlattığı ne olduğundan çok daha önemlidir. Akılcı zihin nedenler ile sonuçlar arasında mantıksal bağlar kurarken, duygusal zihin ayırım yapmadan sadece benzer çarpıcı özellikleri dikkate alır (Goleman, 2005, s.366). Örneğin; mavi çorabını giyerek gittiği bir sınavın iyi geçmesi üzerine her sınava aynı mavi çorabı giyerek giden bir öğrencinin davranışı gibi (Tuğrul,1999, s.14)...

Bir olayın herhangi bir özelliği geçmişin duygu yüklü bir anısına benzer görünürse, duygusal zihin hatırlanan olayla ilgili duyguları başlatarak, olaya tepki verir. Diğer bir ifade ile duygusal zihin şimdiki zamana sanki geçmiş zamanmış gibi tepki verir. Duygusal zihnimiz akılcı zihnimizi bu amaca yönelik kullandığından, biz de hislerimizi ve tepkilerimizi şimdiki anın bağlamında açıklar, duygusal belleğin etkisini fark etmeksizin gerekçelendiririz (Goleman, 2005, s.367). Örneğin; küçükken anne babası arasındaki kavgalara sık sık tanık olan ve korkan bir çocuğun, daha sonra bir filmdeki kavga sahnelerinde bile aynı korkuyu yaşamaması (Tuğrul, 1999, s.14)...

Duygusal zihnin işleyişi büyük ölçüde duruma bağlıdır ve belirli bir anda yükselen hangi duyguysa, onun doğrultusundadır. Duygunun mekaniğinde her hissin kendine özgü düşünce, tepki ve hatta anılar repertuarı vardır. Duruma bağlı bu repertuarlar yoğun duygu anlarında en baskın hale gelirler. Bu tür bir repertuarın etkin olduğunun bir işareti de seçici bellektir (Goleman, 2005, s.368). Düşünüş ve hareket tarzımız kendimizi mutlu hissettiğimizde farklı, kızgın ya da

canımız sıkın iken farklıdır. Örneğin; öfkeli bir şekilde evden çıkan birinin, trafik kurallarına uymayan sürücülere diğer günlere nazaran daha farklı tepki göstermesi gibi (Tuğrul,1999, s.15)...

Duygusal zihin birçok açıdan çocuksudur ve bu özelliği duygu güçlendikçe artar. Çocuksu tarz kendi kendini doğrular. İnançlarını zayıflatacak anılarını ya da gerçekleri bastırarak ya da göz ardı ederek, destekleyenlere tutunur. Akılcı zihnin inançları geçicidir; yeni deliller kanıyı çürütüp yerine bir yenisini koyabilir. Çünkü nesnel delillere göre muhakeme yürütülmektedir. Duygusal zihin inançlarını mutlak doğru olarak kabul eder ve bunlara ters düşen hiçbir delili kabul etmez. Bu yüzden duygusal rahatsızlık yaşayan birini akıl yoluyla ikna etmek oldukça zordur (Goleman, 2005, s.366 – 367).

1.5. Duygusal Zeka Modelleri

1.5.1. John D. Mayer & Peter Salovey modeli

Mayer ve Salovey duygusal zekayı dört boyutta ele aldıkları bir yetenek modeli oluşturmuşlardır.

İlk boyut duygu sisteminden bilginin alınıp aktarılmasını içeren “duyguları algılama ve tanımlama”dır. İkinci boyut; “ duyguları düşüncede kaynaştırma” ve üçüncü boyut ise “duyguları anlama”dır. İkinci ve üçüncü boyut problem çözmeyi göz önünde bulunduran, duygusal zekanın daha ileri süreçlerini içermektedir. Genel olarak duyguları düşüncede kaynaştırma boyutu bilişsel süreçleri geliştirmek için duyguları kullanmayı içerir. Duyguları anlama boyutu ise duygunun bilişsel sürecini içerir. Dördüncü boyut olan “duyguları kontrol etme” ise hem kendi duygularının hem de başkalarının duygularının yönetimini kapsamaktadır (Mayer ve diğ. 2000a, s.107).

Duygusal zekanın ilk boyutu duyguları algılayıp tanımlamayla vücut bulur. Duygusal zeka bu ilk boyut olmadan başlayamaz. Eğer bir kişi kötü bir duyguyu her hissettiğinde dikkatini başka bir şeye veriyorsa, bu kişi duygularla ilgili neredeyse hiçbir şey öğrenemeyecektir. Duyguları algılama; yüz ifadeleri, ses tonu, sanat eserleri ve diğer kültürel eserlerle ifade edildiklerinde duygusal mesajları anlama, dikkate alma ve yorumlamayı içerir (Mayer ve diğ. 2000a, s.108).

İkinci boyut olan duyguları düşüncede kaynaştırma; duyguların bilişsel sisteme nasıl girdiği ve düşüncüyü desteklemek için bilişi nasıl değiştirdiği üstünde odaklanır. Bu gibi değişiklikler, bilişsel sistemi olayları farklı açılardan görüntülemeye zorlar; örneğin şüpheci ve iyimser bakış açıları arasında gidip gelmek gibi. Bu gibi değişikliklerin düşünceye olumlu etkileri oldukça açıktır. Kişinin bakış açısının şüphecilik ve iyimserlik arasında geliş gidiş yapması, bireyin farklı bir çok bakış açısını görmesini sağlar ve sonuç olarak bir problem hakkında daha derin ve aynı zamanda daha yaratıcı bir şekilde düşünmesini sağlar. Ruh hali değişkenlik gösteren insanların, ruh hali sabit olan kişilere göre daha fazla yaratıcı olmalarına yol açan şey böyle bir etki olabilir (Mayer ve diğ., 2000a, s.108).

Duygular algılanıp anlamlandırıldıktan sonra üçüncü boyut olan duyguları anlama ve analiz etme gelir. Duyguları, anlamlarını, birbirleriyle ilişkilerini, zamanla nasıl ilerlediklerini anlayabilen kişi tamamıyla insan doğasının ve kişiler arası ilişkilerin temel doğrularını anlama kapasitesiyle donanmıştır (Mayer ve diğ., 2000a, s.109).

Dördüncü boyut olan duyguları kontrol etmeye gelindiğinde, ilk üç boyutun bu boyuta katkısı açıkça görülebilir. Sadece duygularını iyi algılayabilen bir birey ruh hali değişikliklerinden faydalanabilir ve duyguları anlar. Ve sadece bu anlayışla duygularla bütünüyle başa çıkmak ve kontrol etmek için gerekli olan bilgiye sahip olur. Aslında duygusal anlamda zeki olan birey düzenli olarak ruh hali değişiklikleriyle başa çıkabilmelidir ve bu da ruh hallerinin tam anlamıyla anlaşılmasını gerektirir (Mayer ve diğ., 2000a, s.109).

Mayer ve Salovey modellerinde yer alan yetenek boyutlarını ölçebilmek için ilk olarak “Çok Faktörlü Duygusal Zeka Ölçüsü”nü (MEIS) geliştirmişlerdir. Bu ölçek üzerine yapılan araştırmalar ölçeğin geleneksel kişilik özelliklerinden bağımsız olduğunu göstermiştir. Zaman içinde bu ölçünün psikometrik özellikleri yeterli bulunmadığı için John D. Mayer, Peter Salovey ve D. R. Caruso; Mayer-Salovey-Caruso Duygusal Zeka Testi (MSCEIT) V1.0 ve V2.0’ı geliştirmişlerdir. Deneysel çalışmalarda MSCEIT’te ölçülen duygusal zeka yetenekleriyle kişilerin sosyal ilişkileri arasında olumlu bir ilişki olduğu saptanmıştır (Çakar ve Arbak, 2004, s.36).

Mayer ve Salovey yaklaşık on iki yıllık süreç içinde duygusal zeka kavramını ortaya çıkarmakla kalmamış bu konuda pek çok çalışma yapmış ve ölçekler geliştirmişlerdir. Diğer duygusal zeka modelleri onların temel varsayımlarından yola çıktığı için kurdukları model duygusal zeka modellerinin temelidir (Çakar ve Arbak, 2004, s.37).

Tablo 1.2. Dört Boyutlu Duygusal Zeka Modelinin Zekayla ve Kişilikle Olan İlişkisi

BOYUTLAR	ÖLÇÜNÜN TANIMI	ZEKA VE KİŞİLİKLE İLİŞKİSİ
1-Duyguyu Algulamak	Duyguları yüzlerde, resimlerde tanıma yeteneği	Zekaya bilgi girdisi sağlar.
2-Duyguyu Düşüncede Kaynaştırmak	Duygusal bilgiyi kontrol edebilme ve düşüncüyü zenginleştirmek için duygusal bilgiye yön verebilme yeteneği	Bilişsel görevlerde duygusal bilgiden yararlanmak için düşüncüyü düzenler.
3- Duyguyu Anlamak	İlişkiler, bir duygudan diğerine geçişler ve duygular hakkındaki dilbilimsel bilgilere ilişkin duygusal bilgiyi değerlendirme yeteneği	Duygular ve duygusal bilgi hakkında soyut değerlendirme ve mantık yürütme merkezidir.
4- Duyguyu Yönetmek	Kişiler ve kişilerarası gelişmeyi sağlayabilmek için duyguları ve duygusal ilişkileri yönetme yeteneği	Kişilik ve amaçlarla etkileşim içindedir.

(Mayer ve diğ, 2001, s.235)

1.5.2. Reuven Bar-On modeli

Duygusal zeka hakkında araştırma yapan bilim adamlarından biri de Reuven Bar-On'dur.

Bar-On'un duygusal zeka modeli, "Neden bazı bireyler hayatta diğerlerine göre daha başarılı olma kabiliyetine sahipler?" sorusuna cevap vermek

durumundadır. Bar-on çalışmaları sonucunda başarıya dair beş ayrı işlev belirlemiştir (Mayer ve diğ. 2000b,s.403).

Bar-On duygusal zeka modeli; zekanın kişisel, duygusal ve sosyal boyutları gibi bilişsel olmayan zeka faktörlerini de içermektedir. Bu faktörlerin ortak özelliği, kişinin gündelik hayatla başa çıkabilmesi açısından bilişsel zekadan daha etkin olmalarıdır. Bu açıdan Bar-On'un duygusal zeka modeli zihinsel yeteneklerle (kişinin kendinin farkında olması gibi) zihinsel yeteneklerden ayrı olarak kabul edilen bazı özellikleri (kişisel bağımsızlık, kendine saygı ve ruh hali) birleştiren karma bir modeldir (Bar-On, 2006, s.15-16).

Bar-On duygusal zeka modelinde, duygusal zekayı kişisel EQ, kişiler arası EQ, stres yönetimi, uyum ve genel ruh hali olmak üzere beş bölümde incelemektedir. Bu beş bölüm de kendi arasında alt boyutlara ayrılmaktadır.

1. Kişisel EQ kendi içinde; duygusal öz farkındalık, girişkenlik, benlik saygısı, kendini gerçekleştirme ve bağımsızlık olarak ayrılır.
2. Kişiler arası EQ; empati, sosyal sorumluluk ve kişiler arası ilişkiler olarak kendi içinde üç bölüme ayrılır.
3. şartlara ve çevreye uyum EQ; problem çözümü, gerçeklik testi ve esnekliği içeren üç bölümden oluşur.
4. Stres yönetimi EQ; stres toleransı ve dürtü kontrolünü içerir.
5. Genel ruh hali EQ; mutluluk ve iyimserliği içerir (Bar-On,2006, s.16).

Tablo 1.3. Bar-On Duygusal Zeka Modeli

KİŞİSEL EQ	KİŞİSEL FARKINDALIK VE KİŞİSEL YETENEKLER
Benlik saygısı	Kendini doğru bir şekilde anlamak, idrak etmek ve kabul etmek
Duygusal Öz farkındalık	Kendi duygularını anlamak ve duygularının farkında olmak
Girişkenlik	Etkili ve yapıcı bir şekilde kendisinin ve başkalarının duygularını ifade etmek
Bağımsızlık	Kendine güvenmek ve duygusal anlamda bağımsız olmak
Kendini Gerçekleştirme	Kendi potansiyellerinin gerçekleştirmek ve hedeflerine ulaşmak için çaba göstermek
KİŞİLERARASI EQ	SOSYAL FARKINDALIK VE KİŞİLERARASI İLİŞKİLER
Empati	Başkalarının nasıl hissettiğini anlamak ve farkında olmak
Sosyal sorumluluk	Kendini sosyal grup ile bir tutmak ve kişilerle işbirliği içinde olmak
Kişilerarası ilişkiler	Diğer kişiler ile tatmin edici, müşterek ilişkiler kurmak ve iyi geçinmek
STRES YÖNETİMİ EQ	DUYGUSAL YÖNETİM VE DÜZEN
Strese dayanıklılık	Duyguları etkili ve yapıcı bir şekilde yönetmek
Dürtü Kontrolü	Dürtüleri etkili ve yapıcı bir şekilde kontrol etmek
ŞARTLARA VE ÇEVREYE UYUM EQ	DEĞİŞİM YÖNETİMİ
Gerçeklik	Dış dünyadaki gerçeklerle ilgili düşünce ve hisleri nesnel bir şekilde algılamak
Esneklik	Yeni bir durumla karşılaşıldığında duygu ve düşünceleri ayarlamak ve yeni duruma uyum sağlamak
Problem çözme	Etkili bir şekilde kişisel ve kişilerarası problemleri çözmek
GENEL RUL HALİ EQ	KİŞİSEL MOTİVASYON
İyimserlik	Hayatın daha güzel yönlerini görebilmek ve pozitif olabilmek
Mutluluk	Genel yaşamla, diğer kişilerle ve kendi ile ilgili mutlu hissetmek

(Bar-on, 2006)

1.5.3. Robert K. Cooper & Ayman Sawaf modeli

Cooper ve Sawaf'ın duygusal zeka modeli, duygusal zekayı özellikle yönetim ve organizasyon bazında irdeleyerek, liderlik ve duygusal zeka ilişkisi üzerinde durmaktadır.

Cooper ve Sawaf'ın modelinde duygusal zeka "dört köşe taşı modeli" olarak adlandırılan bir modelle ele alınmaktadır.

Dört köşe taşının ilki olan "duyguları öğrenmek"; duygusal dürüstlük, duygusal enerji, duygusal geri bildirim ve pratik sezgi öğelerini kapsamaktadır.

Duyguları öğrenmek kişinin duygusal potansiyelinin farkında olması ve bunu ilişkilerde değerlendirmesi üzerine kuruludur. Duyguları öğrenmek, duyguların doğuştan gelen bilgeliğinin farkına varmak, ona saygı duymak ve değerlendirmek üzerine yoğunlaşır (Cooper ve Sawaf, 2003, s.3).

İkinci köşe taşı "duygusal zindelik"tir. Duygusal zindelik köşe taşı; güven çemberi, öz varlık, yapıcı hoşnutsuzluk, esneklik ve yenilenme öğelerini içermektedir.

Duygusal zindelik; kalpte güç, dayanıklılık ve esneklik oluşturur. Güven ve inanılabilirliği geliştirerek duyguları tanıma becerisinin pratiğe dönüştürülmesine olanak sağlar. Duygusal zindelik sayesinde, temel kişisel değerler, karakter ve onları canlı tutan ve yönlendiren duygular anlaşılabilir (Cooper ve Sawaf, 2003, s.85)

Üçüncü köşe taşı olan "duygusal derinlik"; özgün potansiyel ve amaç, adanmışlık, dürüstlüğü yaşamak, yetki olmadan etki öğelerini içermektedir.

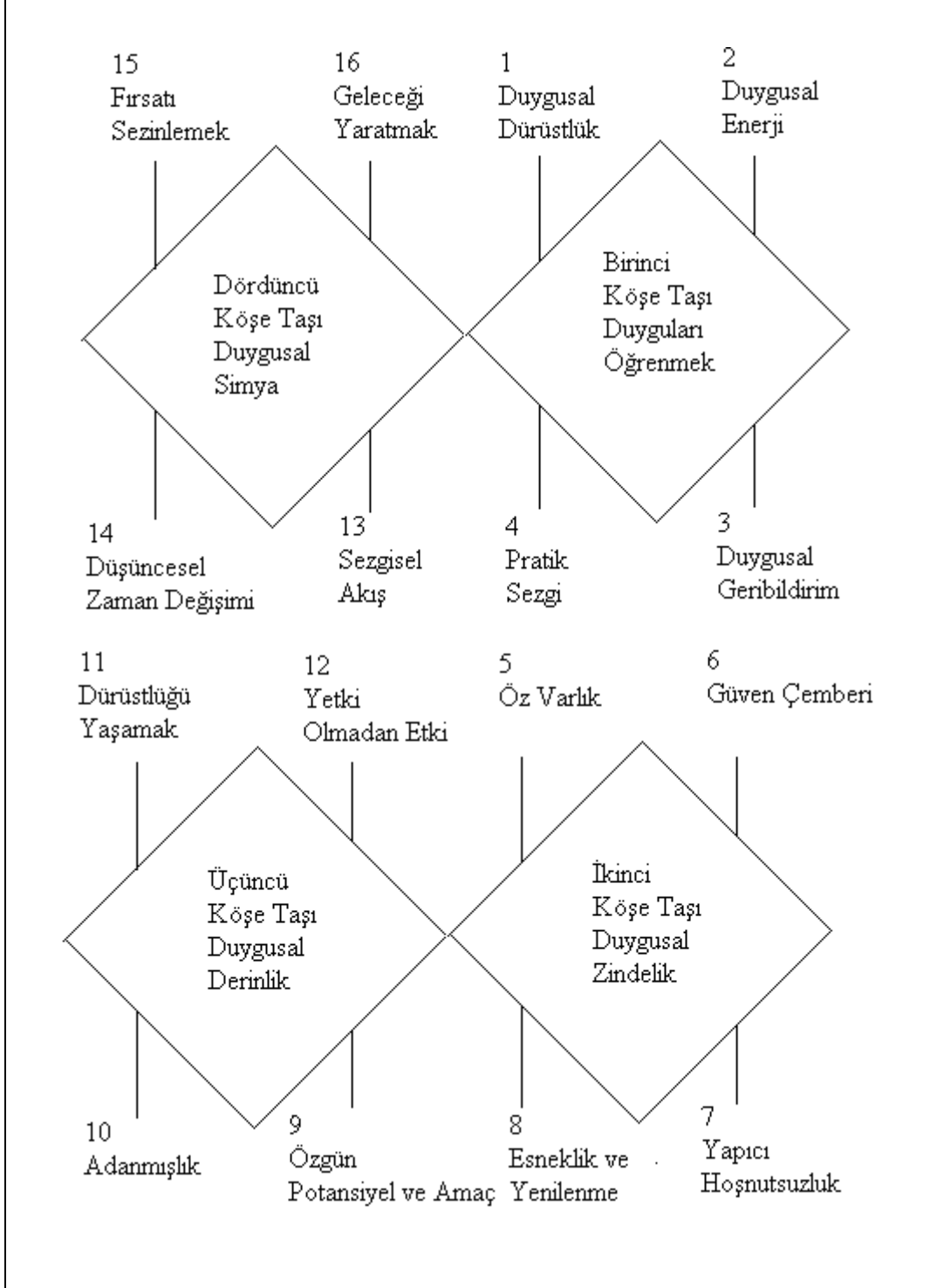
Duygusal derinlik, kişinin temel karakter ve etkinliğini oluşturur. Kişinin potansiyelini, bütünlüğünü ve amacını geliştirir. Duygusal derinlik kişinin içsel amaçlarını tam olarak belirlemesi ve bunlara kendini adamasını gerektirir (Cooper ve Sawaf, 2003, s.177).

Son köşe taşı, "duygusal simya"dır. Duygusal simya; sezgisel akış, düşüncesel zaman değişimi, fırsatı sezinleme, geleceği yaratma öğelerini kapsamaktadır.

Simya, değerinin az olduğu düşünülen basit bir maddeyi, daha değerli bir şey haline dönüştürme gücü veya işlemi olarak tanımlanır. Duygusal simya ise bu

gibi değişimlerin işte ve hayatta mümkün olabildiği görüngüleri hakkında bir tartışmaya işaret eder (Cooper ve Sawaf, 2003, s.285)

Şekil 1.1. Duygusal Zekanın Dört Köşe Taşı

(Cooper & Sawaf, 2003, s.xxxv)

1.5.4. Daniel Goleman modeli

Goleman duygusal zekayı incelerken, oluşturduğu duygusal zeka modelini beş başlık altında toplamaktadır.

1. Özbilinç (Kişinin kendi duygularının farkında olabilmesi)
2. Duyguları idare edebilmek (Kişinin kendi duygularını yönetebilmesi)
3. Empati (Başkalarının duygularını anlamak)
4. Kişinin kendini motive edebilmesi (Kendini harekete geçirmek)
5. Sosyal beceriler (İlişkileri yürütebilmek)

Özbilinç (Kişinin kendi duygularının farkında olabilmesi):

Özbilinç; kişinin iç dünyasında olup bitenin sürekli farkında olması anlamına gelmektedir (Goleman, 2005, s.65). Özbilinç; kişinin güçlü ve zayıf yanlarını tanıması, yani kendisini olumlu ama gerçekçi bir ışıktaki görmesi (böylece öz saygı hareketinin olağan bir tuzağından da sakınması) anlamına gelir (Goleman, 2005, s.334-335) Kendini gözlemleme ve duygularını tanıma; duygular için bir sözlük oluşturma; duygular, düşünceler ve tepkiler arasındaki ilişkiyi bilmektir (Goleman, 2005, s.375).

Kendini tanıma –bir duyguyu oluşurken fark edebilme- duygusal zekanın temelidir. Duyguların her an farkında olma yeteneği psikolojik sezgi ve kendini anlamak bakımından şarttır. Kişinin gerçek duygularını fark edememesi onu duyguların insafına bırakır. Duygularını tanıyan kişiler, hayatlarını daha iyi idare ederler; kiminle evlenileceğinden hangi işe girileceğine kadar kişisel karar gerektiren konularda ne düşündüklerinden çok daha emindirler (Goleman, 2005, s.61).

Özbilinç, duyguların yoğunluğuyla abartılı bir tepki vermeye ya da algılananı abartmaya açık bir dikkat hali değildir. Aksine fırtınalı duygular içinde bile kendine yönelik olabilmeyi sürdüren tarafsız bir haldir (Goleman, 2005, s.66).

Duygusal zekanın temel becerisi olan özbilince sahip kişiler ruh hallerinin farkındadırlar ve duygusal hayatları hakkında belli bir anlayışa sahiptirler. Duyguların bilincinde olmak diğer bazı kişilik özelliklerini destekleyebilir.

Özbilinçli insanlar, özerk, kendi sınırlarından emin, psikolojik açıdan sağlıkları yerinde ve hayata olumlu bir gözle bakan insanlardır (Goleman, 2005, s.67).

Özbilinç duyguların idare edilmesinde kolaylık sağlar. Özbilinçli insanlar kötü bir ruh haline girdiklerinde bunu dert edip kafalarına takmaz ve kısa bir süre içinde kendilerini bu durumdan kurtarırlar (Goleman, 2005, s.67).

Özbilinç psikolojik içgörünün temelidir (Goleman, 2005, s.75). Kişisel açıdan doğru kararlar verebilmenin anahtarı özetle hislerine kulak vermektir (Goleman, 2005,s.74).

Duyguları idare edebilmek (Kişinin kendi duygularını yönetebilmesi)

Duyguları idare edebilmek; “kendi kendisiyle konuşma”yı izleyerek içinden geçen olumsuz mesajları yakalamak, bir hissin temelini farkına varmak (öfkenin altında yatan incinme gibi), korku, kaygı, öfke ve üzüntü ile baş etmenin yollarını bulmak gibi yetenekleri içermektedir (Goleman, 2005, s.375).

Duyguları uygun biçimde idare etme yeteneği, özbilinç temeli üzerinde gelişir. Duyguları idare edebilme yeteneği zayıf olan kişiler sürekli huzursuzlukla mücadele ederken, kuvvetli olanlar ise hayatın tatsız sürprizleri ve terslikleriyle karşılaştıklarında kendilerini daha kolay toparlayabilmektedirler (Goleman, 2005, s.61).

Her duygunun kendine özgü bir değeri ve önemi vardır. Tutkusuz bir hayat; yaşamın zenginliklerinden kopuk ve yalıtılmış, donuk, çorak bir kayıtsızlık alemine dönüşebilir. Makbul olan uygun duygudur, yani koşullarla orantılı bir biçimde hissedebilmektir. Amaç duyguları bastırmak değil dengede tutmaktır (Goleman, 2005, s.77).

Duygular fazlasıyla bastırıldığında donukluk ve uzaklık yaratır. Kontrolde çıktığında, aşırı ve ısrarlı, patolojik bir hal alır. Kişiyi felç eden baskın kaygılanmada, öfkeye dönüşen kızgınlıkta ve manik ajitasyonda olan budur (Goleman, 2005, s.77).

Duygulara hakim olabilme, duygusal sağlığın anahtarıdır; aşırılık –fazla yoğun ya da uzun süreli duygular- kişinin dengesini bozar. Doğal olarak bu, tek tip duygu hissedilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Düşüşler en az çıkışlar kadar hayata bir tat katar; ancak bunların dengede olması gerekmektedir. Kalbin matematiğinde kişinin kendini iyi hissetmesi olumlu ve olumsuz duyguların

oranına bağılıdır. İnsanın kendini iyi hissetmesi için tatsız duygulardan kaçınması gerekmez; ancak fırtınalı duyguların tüm olumlu ruh hallerinin yerini alacak kadar kontrolden çıkmaması gerekir (Goleman, 2005, s.77-78).

Empati (Başkalarını duygularını anlamak):

Goleman'ın duygusal zeka modelinin üçüncü boyutu olan empati, anahtar niteliğinde bir sosyal beceridir. Empati başkalarının hislerini anlayabilmek, onların bakış açısından görebilmek ve insanların konu hakkındaki farklı düşüncelerine saygı göstermek anlamına gelmektedir (Goleman, 2005, s.335).

Empatinin kökeni özbilinçtir; kişi kendi duygularına ne kadar açıksa hisleri okumayı da o kadar iyi başarır. Kendisinin ne hissettiği hakkında hiçbir fikri olmayanlar çevresindeki kişilerin ne hissettiğini anlamaktan tamamen acizdirler. Kendilerinin ne hissettikleri hakkında kafaları karışık olan insanlar, başkaları hislerini onlarla paylaştıklarında da aynı şekilde bir karmaşa yaşarlar. Başkalarının ne hissettiğini kaydedememek duygusal zeka bakımından büyük bir eksiklik, insan olmak anlamında da trajik bir başarısızlıktır. Çünkü ilginin, şefkatin kökü olan duygusal ahenk, empati yetisinden kaynaklanır (Goleman, 2005, s.126).

Empati yetisi satıcılık ve yöneticilikten, gönül ilişkileri ve ebeveynliğe, insanların acılarını paylaşmaktan siyasal etkinliğe kadar uzanan pek çok farklı alanda kişinin karşısına çıkmaktadır (Goleman, 2005, s.126).

Amerika ve on sekiz ülkede yedi binden fazla kişiye uygulanan testlerde, sözsüz işaretlerden duyguları okuyabilme üstünlüğüne sahip olanların, duygusal bakımdan da daha dengeli, daha popüler, daha dışa dönük ve daha duyarlı oldukları görülmüştür. Ayrıca genel olarak kadınların bu tür empati konusunda erkeklerden daha başarılı oldukları saptanmıştır (Goleman, 2005, s.127).

Kişinin kendini motive edebilmesi (Kendini harekete geçirebilmek):

Motivasyon; canlanma, davranışlarda kararlılık ve davranışların yönetilmesi olarak tanımlanabilir. Motivasyon belirli bir eylemi yerine getirebilmek için bir insanın bazı içsel ve dışsal faktörlerden aldığı güçle coşku ve kararlılık göstermesini ifade eder (Barutçugil, 2004, s.372).

Duygular, düşünmek ve planlamak, uzak bir hedefe hazırlanmayı devam ettirmek, sorunları çözmek gibi yetenekleri engellediği ya da güçlendirdiği

ölçüde, doğuştan gelen zihinsel yetenekleri kullanma kapasitesinin sınırlarını çizerek hayatta neler yapılabileceğini belirler. Yapılan işe heves ve keyifle –hatta uygun düzeyde bir kaygıyla- motive olunduğu ölçüde de kişiyi başarıya ulaştırır. İşte duygusal zeka bu anlamda temel bir yetenektir ve diğer tüm yetenekleri bileyerek ya da körelterek derinden etkileyen bir güçtür (Goleman, 2005, s.107).

Duyguları verimli bir sonuca götürebilmek temel bir beceridir. Dürtü kontrolü, zevki ertelemek, ruh halimizi düşünmeye engel değil yardımcı olacak şekilde düzenlemek, sebat etmek, çaba göstermek, aksilik çıkınca yeniden denemek duygunun etkili çabaları yönlendirme gücüne işaret etmektedir (Goleman, 2005, s.125).

Sosyal beceriler (İlişkileri yürütebilmek):

Sosyal beceriler; diğerinin duygularını anlayabilme ve bu duyguları yönlendirmek amacıyla harekete geçebilmeyi içerir. Diğerinin duygularını yönetebilmek, insanlarla ilişkileri yürütme sanatının özünü oluşturur. Bir başkasının duygularını idare edebilmek gibi ince bir ilişki sanatı, özyönetim ve empati becerilerinin olgunlaşmasını gerektirir (Goleman, 2005, s.145-146).

İlişki sanatı büyük ölçüde başkalarının duygularını idare etme becerisidir. Sosyal beceriler popüler olmanın, liderliğin, kişilerarası etkililiğin altında yatan unsurlardır. Bu becerilerini çok geliştirmiş kişiler insanlarla sürtüşmesiz bir etkileşim sürdürmeye dayalı her alanda başarılı olur ve parlak bir sosyal yaşam sürdürürler (Goleman, 2005, s.62).

İnsanlar arası ilişki becerileri başkaları ile ilişkilerde etkili olabilmeyi sağlayan sosyal yeteneklerdir. Bu alandaki eksiklikler sosyal dünyadaki yetersizliğe veya kişiler arası ilişkilerde tekrar tekrar felakete yol açar. Sosyal yetenekler kişinin bir teması şekillendirmesine, başkalarını harekete geçirip teşvik etmesine, yakın ilişkileri sürdürebilmesine, insanları ikna edip etkilemesine olanak tanır (Goleman, 2005, s.146).

İnsanlar bu beş alandaki yetenekleri açısından kuşkusuz farklılık gösterirler. Örneğin; bazı kişiler kolaylıkla kendi kaygılarını yatıştırabilirken, başkalarını yatıştırma konusunda oldukça yeteneksiz olabilirler. Duygusal becerilerdeki aksaklıklar telafi edilebilir. Bu alanlardan her biri büyük ölçüde bir

alışkanlıklar ve tepkiler bütününe temsil eder ve doğru yönde çaba harcanarak iyileştirilebilirler (Goleman, 2005, s.62).

Tablo 1.4. Daniel Goleman' ın Duygusal Zeka Boyutları ve Bunların Yapıtaşları

BOYUTLAR	BOYUTUN TANIMI	YAPITAŞLARI
1-Kişinin Kendi Duygularının Farkında Olması	Kişinin herhangi bir duyguyu hissettiğinde onu tanıyabilme, izleyebilme ve bu bilgiyi kararlarını verirken kullanabilme yeteneği	- Kişinin özgüven duyabilmesi - Kişinin gerçekçi bir şekilde kendini değerlendirebilmesi
2-Kişinin Kendi Duygularını Yönetmesi	Kişinin duygularını ve tepkilerini uygun bir şekilde yönetebilme, kendini sakinleştirebilme ve olumsuz duygular kontrolden çıkmadan önce onlarla başa çıkabilme yeteneği Kişinin olumlu sonuçlar elde edebilmek için kısa vadede zevklerinin tatminini erteleyebilme yeteneği	- Kişinin güvenilir ve dürüst olabilmesi - Kişinin belirsizliğe karşı rahat olabilmesi - Kişinin değişikliğe açık olabilmesi
3-Kişinin Kendini Motive Etmesi	Kişinin bir amaç doğrultusunda duygularını yönlendirebilme, karşılaştığı engeller ve sorunlar karşısında yılmama yeteneği	- Kişinin başarıya yönelik güçlü bir istek duyabilmesi - Kişinin başarısızlığın karşısında bile iyimser olabilmesi - Kişinin kendini örgüte adayabilmesi
4-Empati	Kişinin diğer kişilerin duygu ve düşüncelerinin tarafsız bir şekilde farkında olabilme yeteneği Kişinin kendisini başkasının yerine koyabilme yeteneği	- Kişinin yetenek geliştirme ve korumaya yönelik uzmanlık geliştirebilmesi - Kişinin kültürler arası hassaslık duyabilmesi
5-Sosyal Beceriler	Kişinin sosyal durum ve ilişki ağlarını iyi kavrayabilme, diğer kişilerin duygularını yönetebilme ve diğer kişilerle sorunsuz geçinebilme yeteneği	- Kişinin liderliği yönetmede etkinlik gösterebilmesi - Kişinin ikna edici olabilmesi - Kişinin takımları oluşturabilmesi ve onlara liderlik edebilmesi

(Çakar ve Arbak, s.42)

1.6. İlgili Yayın ve Araştırmalar

1.6.1. Türkiye’ de yapılan bazı yayın ve araştırmalar

Duygusal zeka ile ilgili Türkiye de yapılmış olan bazı araştırmalar tarih sıralaması ve isimlerde alfabetik öncelik dikkate alınarak aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Ergin (2000), hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde üniversite öğrencilerinin sahip oldukları duygusal zeka düzeyi ile 16 kişilik özelliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Selçuk Üniversitesi öğrencileri arasından küme örnekleme yolu ile seçilmiş 221 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Özgüven’ in (1995) 16 Kişilik Faktörü Envanteri ve Hall (1999) tarafından geliştirilen ve araştırmacı tarafından Türkçeye uyarlanan Duygusal Zeka Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Duygusal Zeka Değerlendirme Ölçeğinin 5 alt boyutunun 4 boyutu ile 16 Kişilik Faktörü Envanterinin ölçtüğü 16 kişilik özelliğinden 10’ u arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Duygusal zeka ile kişilik özelliklerinin cinsiyet ve bölüm değişkenine göre önemli ölçüde farklılaşmadığı saptanmış; duygusal zeka ile kişilik özellikleri arasında %63 oranında bir benzerlik olduğu ortaya konmuştur.

Karlı, Gündüz ve Ural (2000), duygusal zekanın önemi hakkında okul müdürü adaylarının görüşlerini incelemek ve duygusal zeka açısından eğitim yönetimi hakkında değerlendirme yapmak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmaya Abant İzzet Baysal, Akdeniz ve Sakarya Üniversiteleri Eğitim Fakültelerinde Eğitim Yöneticiliği Kursuna katılan 500 okul müdürü adayı katılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen ve 218 maddeden oluşan bir anket formu ile elde edilmiştir. Araştırma sonuçları duygusal zekanın eğitim yönetimi açısından önemli olduğunu fakat ülkemizde ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal alanların yönetiminde olduğu gibi eğitim yönetiminde de duygusal zekayı oluşturan faktörlere yabancılaşıldığını vurgulamaktadır.

Bülbüloğlu (2001), duygusal zekanın liderlik üzerine etkilerini incelemiş olduğu bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda; araştırma yapılan işletmedeki

liderlerin, duygusal zeka yetilerini oluşturan öz bilinç, öz denetim, empati, motivasyon ve sosyal ilişkilerin farkında olduğu görülmüştür. Fakat bu farkındalığın uygulama aşamasına yeterince yansıtılmadığı saptanmıştır. Araştırma sonuçlarından biri de liderlerin davranışlarına daha çok dikkat etmeleri ve duygularını çalışanların da hissedebileceği ölçüde paylaşmaları gerektiği yönündedir.

İşmen (2001) tezsiz yüksek lisans öğrencileri ile üniversite öğrencilerinin duygusal zekaları ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma örneklemini 2000-2001 öğretim yılında İstanbul Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler arasından seçilen 202 lisans ve 53 tezsiz yüksek lisans olmak üzere toplam 255 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Duygusal Zeka Ölçeği EQ-NED ve problem çözme becerilerinin ölçümü için Problem Çözme Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda duygusal zeka düzeyinin yaşa göre farklılaşmadığı, duygusal zekanın cinsiyete göre farklılaşmadığı ve duygusal zeka ile problem çözme becerisi arasında ters yönlü bir ilişki olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Tekin Acar (2001), banka şube müdürleri üzerinde duygusal zeka yeteneklerinin göreve ve insana yönelik liderlik davranışları ile ilişkisini araştırmak üzere bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini 181 yönetici oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Richard Leifer tarafından geliştirilen liderlik anketi ve Bar-On tarafından geliştirilen Bar-On Duygusal Zeka Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda yöneticilerin duygusal zekaları ile insana yönelik liderlik davranışları arasında olumlu bir ilişki bulunmuş ancak göreve yönelik liderlik davranışı ile bir ilişki bulunmamıştır. Kişisel yetenekler kişilerarası yetenekler, uyumluluk ve genel ruh hali boyutları insana yönelik liderlikle pozitif yönde ilişkili iken; uyumluluk ve genel ruh hali boyutları göreve yönelik liderlik davranışı ile ilişki göstermektedir.

Ural (2001), çalışmasında konaklama işletmeleri yöneticilerinin; duygusal zekanın üç boyutu olan duygularının farkında olma, duygularını ifade etme ve başkalarının duygularının farkında olma düzeylerini belirleyerek aralarındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma örneklemini, Bolu İli Merkez İlçe'de faaliyet gösteren turizm işletme belgeli konaklama işletmelerinde görev yapan üst ve orta

kademe yöneticileri arasından seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak Cooper ve Sawaf'ın geliştirmiş olduğu Duygusal Zeka Haritası kullanılmıştır. Araştırmaya katılan işletme yöneticilerinin duyguların farkında olma düzeyleriyle duygularını ifade etme düzeyleri ve başkalarının duygularının farkında olma düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve bu üç boyut arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yöneticilerin duygusal zekanın bu üç boyutunda baskı altında olsalar bile yaratıcılık ve etkileycilik özelliklerini kaybetmeyecekleri ancak değerlendirme ölçeğine göre duygusal zekanın en üst düzeyini gösteren derecenin altında sonuçlara sahip oldukları tespit edilmiştir.

Arıcioğlu (2002), yönetsel başarının değerlendirilmesinde duygusal zekanın kullanımını araştırmıştır. Çalışmada örneklem olarak yüksek öğrenim öğrenci yurtlarında görev yapan yöneticiler seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak Cooper ve Sawaf'ın geliştirmiş olduğu Duygusal Zeka Haritası kullanılmış ve çevresel faktörler dikkate alınarak yöneticilerin duygusal zekayı kullanma becerileri ve performansları ele alınmıştır. Araştırmanın sonuç kısmında yeni yönetici seçimi öncesinde yöneticilerin duygusal zeka ölçümlerinin gereği vurgulanmış, iş başında olanların duygulara ve duygusal algılamaya yönelik eğitimleri önerilmiştir.

Erginsoy (2002) üniversite öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile kişilerarası ilişkiler tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve anabilim dalı değişkenlerinin konuya etkisi ele alınmıştır. Araştırma örneklemini 246 sı kız ve 186 sı erkek olmak üzere toplam 432 kişilik bir örneklem grubu oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Duygusal Zeka Ölçeği EQ-NED ve Lorr tarafından geliştirilen Kişiler Arası İlişkiler Tarzı Ölçeği (KİTO) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile kişilerarası ilişkiler tarzları arasında ilişki bulunduğu, anabilim dalı ve cinsiyete göre deneklerin ortalamalarının farklılaştığı, eğitim düzeyinin duygusal zeka ve kişilerarası ilişkiler tarzlarını kısmen etkilediği, yaş değişkeninin etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Deniz ve Yılmaz (2004) üniversite öğrencilerinin duygusal zeka yetenekleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Selçuk Üniversitesinin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan

öğrenciler arasından tesadüfi küme örnekleme yoluyla seçilen toplam 523 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre, duygusal zeka boyutları ve toplam zeka puanları anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirtilmiştir. Öğrencilerin yaşam doyumları ile duygusal zeka boyutları (Kişisel beceriler, kişilerarası beceriler, uyumluluk boyutu, stresle başa çıkma boyutu ve genel ruh hali boyutu) ve toplam duygusal zeka puanları arasında anlamlı düzeyde pozitif yönlü ilişki bulunduğu ifade edilmiştir.

Deniz ve Yılmaz (2006) yaptıkları çalışmada duygusal zeka ile stresle başa çıkma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Selçuk Üniversitesinin farklı bölümlerinde öğrenim gören 198' i kız ve 230' u erkek olan 428 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda, üniversite öğrencilerinin toplam duygusal zeka, kişisel farkındalık, kişilerarası beceriler, uyumluluk, stres yönetimi ve genel ruh hali boyutu ile stresle başa çıkma stillerinden problem odaklı başa çıkma alt ölçeği arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Kişisel farkındalık boyutu ile stresle başa çıkma stillerinden kaçınma alt ölçeği arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki gözlenirken, kişilerarası ilişkiler ve genel ruh durumu alt boyutları ile sosyal destek arama alt ölçeği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmektedir.

Köroğlu (2006), sınıf rehber öğretmenlerinin algılarına göre psikolojik danışmanların duygusal zeka düzeylerini belirlemek ve çeşitli değişkenler açısından incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini Kırıkkale ili merkez ilköğretim ve orta öğretim okullarında görev yapan 424 sınıf rehber öğretmeni ve 41 psikolojik danışman oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda sınıf rehber öğretmenlerinin psikolojik danışmanların duygusal zeka düzeyine ilişkin genel algıları ve duygusal zekanın alt boyutlarına ilişkin algıları orta düzeyde bulunmuştur. Sınıf rehber öğretmenlere ait branş, cinsiyet ve görev yaptıkları eğitim kademesi değişkenlerinin, psikolojik danışmanların duygusal zeka düzeylerine ve alt boyutlarına ilişkin algıları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Öztürk (2006), okul öncesi öğretmenlerinin duygusal zeka yetenekleri, iş doyumları ve tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından farklılaşp farklılaşmadığını ve duygusal zeka, iş doyumunu ve tükenmişlik düzeyleri

arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini 378 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada duygusal zeka düzeyini belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak Duygusal Zeka Ölçeği Bar-on EQ-i, Hackman ve Oldman İş Doyum Ölçeği, ve Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puan ortalamalarının; eğitim düzeyi ve sosyal etkinliklere katılım ve idari tutum değişkenlerine göre, tükenmişlik düzeylerinin ise yaş, eğitim düzeyi, hizmet içi eğitime katılım sayısı, kurum koşulları, sosyal etkinliklere katılım ve idari tutum değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir.

1.6.2. Yurt dışında yapılan bazı yayın ve araştırmalar

Mayer ve Geher (1996) çalışmalarında duygular ve düşünceler arasında bağlantı kurma yeteneğinin bireysel farklılıklara göre değişimini araştırmışlardır. Araştırmaya 321 kişi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; duyguları ve düşünceleri arasında iyi bağlantı kurabilen kişilerin başka insanların duygu ve düşüncelerini olduğu kadar kendi düşüncelerinin duygusal imalarını da daha iyi anlayabilecekleri sonucuna varılmıştır.

Dawda ve Hart (2000), Bar- On Duygusal Zeka Ölçeğinin (Bar - ON EQ-i) geçerli ve güvenilirlik çalışmasını yapmışlardır. Araştırmaya 118 erkek ve 125 bayan olmak üzere toplam 243 üniversite öğrencisi örneklem olarak seçilmiştir. Araştırma sonuçları boyutlar ve alt boyutlar ile Bar-On EQ- i nin madde homojenitesinin ve tutarlılığının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Geçerlik ve güvenilirlik sonuçlarına göre cinsiyet değişkenine göre herhangi bir değişiklik bulunmamıştır. Araştırmacılara göre ölçek duygusal zekayı ölçmede oldukça güvenilir kabul edilmektedir.

Foks ve Spector'ın (2000) yaptıkları çalışmalarında duygusal zekanın 3 unsuru olan empati, öz ruh hali, düzenleme ve öz sunum derecelerinin, iş başarısı ya da bir iş görüşmesi performansı ile ilişkisi araştırılmıştır. Örneklem olarak 116 kişilik üniversite öğrencisi ile iş başvurusu deneyimi yaşatacak bir çalışma yapılmıştır. Örneklem grubuna video kaset ile görüşme kağıt kalem testi uygulanmıştır. Sonuçlar duygusal zeka düzeyinin söz konusu performans ile genel ve pratik zeka kadar ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Mayer ve Coob (2000), araştırmalarında duygusal zeka alanında uygulanan eğitim politikalarının, eğitimsel ve psikolojik araştırmalardan çok medya yayınlarına dayalı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Araştırma çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. İncelenen konular duygusal zeka, sosyal ve duygusal öğrenme alanlarına ait araştırmaların popüler yayınlarla nasıl ilişkilendirildikleri, duygusal zekanın sosyal ve duygusal öğrenmeyi destekleyip desteklemediği, başarı ile olan ilişkisi ve karakter üzerindeki etkisi olarak sıralanabilir. Araştırmanın son bölümünde eğitim politikalarının bilim alanının dışına taşmamasının önemi ve ileride yapılması gerekli görülen araştırmalar için öneriler sunulmaktadır.

Newsome, Day ve Catano (2000), duygusal zekanın başarı performansına etkili bir yetenek olarak görülmesinin doğruluk derecesini araştırmışlardır. Araştırmada akademik başarı, kişilik, bilişsel yetenek ve duygusal zekanın ilişkisi incelenmektedir. Araştırmanın örneklemini Kanada Üniversitesi öğrencisi olan 118' i bayan 62' si erkek olmak üzere toplam 180 kişi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak duygusal zeka Bar- on EQ- i (1997) kullanılmıştır. Genel bilişsel yeteneği ölçmek amacıyla Wonderlic Kişilik Testi (1992), kişiliği ölçmek amacıyla Cattell 16 Kişilik Özelliği Testi (1993), kriter ölçeği olarak da akademik başarıyı ölçtüğü düşünölen GPA sonuçları esas alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre hem bilişsel yetenek, hem de kişilik akademik başarı ile dikkat çekici şekilde ilişkili görölmektedir. Ancak ne EQ- i faktör puanları ne de toplam EQ- i puanları ile akademik başarı arasında dikkat çekici bir ilişki bulunmamıştır.

Petrides ve Furnham (2000), hem Schutte ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen Duygusal Zeka Ölçeği (Emotional Intelligence Qestionnaire), hem de Furnham ve arkadaşları (1999) tarafından hazırlanan Duygusal Zeka Öz Kestirim Testini (Self-Estimated EI) 175 bayan ve 85 erkek olmak üzere 260 katılımcıya uyguladıkları bir çalışma yapmışlardır. Araştırma sonucunda, duygusal zeka özellik testi sonuçlarına göre bayanların “ sosyal beceriler” faktörüne göre erkeklerden daha yüksek puanlar elde ettikleri saptanmıştır. Ancak öz kestirime dayalı duygusal zeka değerlendirilmesi yapıldığında, erkeklerin bayarlardan daha yüksek duygusal zekaya sahip olduklarını düşündükleri ortaya konulmuştur. Ölçölen duygusal zeka ve öz kestirime dayalı duygusal zeka puanları arasındaki

ilişkilerin çoğu pozitiftir. Bu durum insanların kendi duygusal zekalarını kavradıkları sonucunu ortaya koymuştur. Ölçülen ve Öz kestirime dayalı duygusal zeka puanları arasındaki ilişkiler genellikle erkeklerde kadınlarda olduğundan daha yüksek bulunmuştur.

Abramovitz (2001), 5 Mart 2001 yılında Kaliforniya da 15 yaşındaki bir lise öğrencisini okula silahla gelerek iki arkadaşını öldürüp 13 kişiyi yaraladığı bir olayı incelemiştir. Öğrencinin olayın sebebi olarak, fiziksel özelliklerinden ötürü sınıf arkadaşları tarafından aşağılanmasını ve dışlanmasını gösterdiği belirtilmektedir. Araştırmacı olayın duygusal zeka eksikliğinden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Çalışmada duygusal zekanın sosyal olaylar üzerindeki etkileri tartışılmaktadır.

Ciarrochi, Chan ve Bajgar (2001), ergenlik çağında geçerli ve güvenilir duygusal zeka ölçümü yapıp yapılamayacağını incelemiştir. Araştırmada yaşları 13-15 arasında değişen 131 öğrenci örneklem olarak seçilmiştir. Schutte tarafından hazırlanan duygusal zeka ölçeği (SEI) ve konu ile ilgili bazı teorik ölçekler veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Öğrenciler pozitif, negatif ya da nötr ruh durumlarına sokularak, ruh hali yönetimlerini değerlendiren bir ödev yapmaları istenmiştir. Araştırma sonuçları ergenlik çağındaki kişilerde duygusal zekanın güvenilir bir biçimde ölçülebileceği ve kızların duygusal zekalarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu yönündedir. Ayrıca duygusal zeka seviyesi, duygusal ifadeleri tanımlama, sosyal destek miktarı, sosyal destekle birlikte tatmin boyutu ve ruh durumu yönetimi ile de pozitif olarak ilişkili bulunmuştur.

Mayer, Perkins, Caruso ve Salovey' in (2001) araştırmalarında duygusal zeka ve üstün duygusal yetenekler arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca kişilerin duygusal zeka seviyeleri ile sosyal durumlarla başa çıkma güçleri arasındaki ilişki de incelenmektedir. Duygusal zeka ve sosyal davranış ergenlik çağı gençlerinden oluşan bir grup üzerinde araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak duygusal zeka ölçeği MEIS-A kullanılmıştır. Genel zekayı ölçmek amacı ile Peabody Resim-Kelime Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçları yüksek duygusal zekaya sahip kişilerin diğerlerine oranla kendilerinin ve başkalarının duygularını daha iyi tanımlayabildikleri, duyguları rehber niteliğinde kullanabildikleri ve sosyal baskılara karşı daha dayanıklı olabildiklerini göstermektedir.

Parker , Taylor ve Bagby (2001), duygusal zeka ve duygu yoksunluğu (alexithymia) arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Veri toplama aracı olarak; duygu yoksunluğunu ölçmek amacıyla TAS-20, duygusal zeka düzeyini ölçmek amacıyla Bar-on EQ-i kullanılmıştır. Araştırma 734 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar yapıların bağımsız olmalarına karşın ters yönde ilişkili olduklarını ortaya koymuştur.

Caruso, Mayer ve Salovey (2002), duygusal zekanın basit bir kişilik teorisi mi yoksa zekanın bir formunu olduğu konusunu inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Veri toplama aracı olarak Çok Faktörlü Duygusal Zeka Ölçeği (MEIS) kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleme 52'si erkek ve 128'i bayan olmak üzere 183 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Duygusal zeka geleneksel biçimde tanımlanan kişilik özelliklerinden oldukça bağımsız ve güvenilir olarak ölçülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre duygusal zeka çeşitli standart kişilik özelliklerinden bağımsız olarak nitelendirilmektedir.

Derksen, Kramer ve Katzko (2002), araştırmalarında duygusal zekanın daha bilindik entelektüel yeteneklerden bağımsız bir kavram olup olmadığını araştırmışlardır. Yaş değişkeni 19-84 arasında olan 489'u erkek ve 384'ü bayan olmak üzere 873 kişilik bir örneklem grubu seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak duygusal zeka ölçeği Bar-on EQ-i kullanılmıştır. Sonuçlar bilişsel yetenekleri ölçen GAMA (Genel Yetişkin Zihinsel Yetenek Ölçeği) ile kıyaslanarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; Bar-on EQ,i ile GAMA arasındaki bağımlılar toplamda ve ayrı cinsiyetler için değerlendirildiğinde oldukça düşük ve önemsiz düzeydedir. Psikometrik açıdan her iki testin bağımsız olduğu ve farklı yetenekleri ölçtüğü sonucuna varılmıştır.

Salovey ve Arkadaşları (2002), algılanan duygusal zeka ile kişilerin güçlüklerle başa çıkma gücünü ölçen psikofizyolojik ölçümler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma üniversite öğrencilerinden oluşan 104 kişi; cinsiyetleri kadın olan 30-45 yaş arası 60 kişiyi ve 48 kişilik bir üniversite öğrencisi grubundan oluşan üç ayrı örneklem grubunu kapsamaktadır. Veri toplama aracı olarak, TMMS (Trait Meta Mood Scale) ölçeği kullanılmıştır. Üç örneklem grubu ile üç ayrı çalışma yapılmıştır. İlk çalışmanın sonuçlarına göre, algılanan duygusal zeka ile psikolojik ve kişiler arası faaliyet arasında pozitif ilişkiler bulunmuştur.

İkinci çalışmanın sonucuna göre, ruh hali düzenleme becerisi ile pasif başa çıkma yöntemlerinin ilişkili olduğu belirtilmektedir. Üçüncü çalışmada, ruh hali düzenlemesi ile aktif stres ile mücadelenin ilişkili olduğu saptanmıştır. Araştırma sonuçları doğrultusunda strese karşı verilen psikofizyolojik tepkilerin, duygusal zeka fonksiyonları ve sağlık arasındaki ilişkide yatan potansiyel bir mekanizma olabileceğini ileri sürmektedirler.

Thi, Lam ve Kirby (2002), bireysel performans üzerinde duygusal ve genel zekanın (IQ) etkilerini araştıran bir çalışma yapmışlardır. Veri toplama aracı olarak, Mayer, Salovey ve Caruso tarafından geliştirilen duygusal zeka ölçeği MEIS kullanılmıştır. IQ ölçümü için ise Shipley Enstitüsünce geliştirilen IQ ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 152 erkek ve 152 kız olmak üzere toplam 304 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, yüksek duygusal zekaya sahip kişilerin bilişsel performans ölçümlerinin diğerlerine göre daha iyi olduğu saptanmıştır. Duygusal zekanın bireysel performans ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Barchard (2003), duygusal zekanın işte okulda ve sosyal ilişkilerde IQ'dan daha etkili olduğuna ilişkin iddiaların geçerliliğini incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Öngörülebilir duygusal zeka geçerliği, öngörülebilir geleneksel bilişsel zeka ve beş büyük kişilik boyutu ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca bu üç ilgi alanının her biri içinde artışsal öngörü geçerliği değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bazı duygusal zeka ölçeklerinin akademik başarıyı öngörebildikleri ancak hiçbirinin akademik başarı için bilişsel ve kişilik ölçen araçlardan daha fazla artışsal geçerlik öngörüsü göstermediği bulgulanmıştır.

Furnharm ve Petrides (2003), duygusal zeka özellikleri ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Örneklem grubu olarak 18-23 yaş arası 11 erkek ve 77 bayan olmak üzere toplam 88 kişi seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak duygusal zeka özelliklerini ölçmek amacıyla TEIQUÉ-SF kullanılmıştır. Katılımcıların duygusal zeka özellikleri, mutluluk, kişilik ve bilişsel yetenek ölçümleri yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, nevrozizm; dışa dönüklük ve deneyime açıklıkla pozitif bir ilişki gösterirken mutluluk ile negatif ilişkili olarak kaydedilmektedir. Bilişsel yetenekler ile mutluluk ve duygusal zeka özellikleri arasında ilişki bulunmamıştır.

O'Connor, Raymond ve Little (2003), üniversite öğrencileri ile yaptıkları araştırmalarında, duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Veri toplama aracı olarak duygusal zeka ölçeği MSCEIT ve öz bildirim dayalı bir ölçek olan Bar-on EQ-i kullanılmıştır. Akademik başarının kriteri olarak öğrencilerin kümülatif GPA sonuçları esas alınmıştır. Yaşları 18-32 arasında değişen 37'si kız 53'ü erkek olmak üzere toplam 90 kişilik psikoloji bölümü öğrencisi örneklem grubunu oluşturmuştur. Sonuçlar, duygusal zekanın hangi araç ile ölçüldüğüne bakılmaksızın akademik başarıyı önceden kestirmede herhangi bir güce sahip olmadığını göstermektedir. MSCEIT ölçümü sonuçlarının kişilik boyutları ile düşük oranda ilişkili iken bilişsel yetenek göstergeleri ile oldukça ilişkili olduğu saptanmıştır. EQ-i'nin ise kişilik boyutları ile ilişkili, bilişsel yetenek göstergeleri ile ilişkisiz olduğu saptanmıştır.

Parker ve arkadaşları (2004), liseden üniversiteye geçiş döneminde duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ontario Üniversitesi öğrencilerinden 372 birinci sınıf öğrencisine atı ay süresince Bar-on EQ-i uygulanmış ve akademik yılın sonunda veriler ile öğrenci akademik kayıtları eşleştirilmiştir. EQ-i değişkenleri ortalama değerden yüksek ve düşük olan öğrencilerin akademik başarıları karşılaştırıldığında, akademik başarı duygusal zekanın çeşitli boyutları ile güçlü bir şekilde ilişkili bulunmuştur.

Petrides, Furnham ve Martin (2004), bir grup öğrencinin kendilerinin ve ailelerinin IQ'larını ve duygusal zekalarını incelemiştir. Örneklem grubunu, lisans ve yüksek lisans düzeyinde 82 erkek, 138 kadın ve cinsiyetini belirtmeyen 4 kişi oluşturmaktadır. Araştırmacılar erkeklerin kadınlardan yüksek IQ ancak daha düşük EQ ortalamasına olduklarını ve cinsiyete bakılmaksızın tüm deneklerin anne babaları için de aynı durumun geçerli olacağı hipotezini öne sürmüştür. Sonuçlar hipotezleri doğrular nitelikte bulunmuştur.

Petrides, Frederickson ve Furnham (2004), yaptıkları çalışmada duygusal zeka özelliklerinin okulda akademik performans ve sapskın davranışlar üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Örneklem grubunu yaş ortalamaları 16,5 olan 6540 İngiliz öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak, duygusal zekayı ölçmek amacıyla TEIQUÉ adlı ölçek kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, duygusal zeka özelliklerine göre bilişsel zeka ve akademik performans arasındaki ilişkinin

değiştiğini göstermiştir. Yüksek EQ puanı alan öğrenciler çoğunlukla izinsiz devamsızlık yapmamakta ve okuldan uzaklaştırılma cezası almamaktadırlar. Araştırmacılar duygusal zeka özelliklerinin akademik performans ve okul düzenini bozmaya yönelik davranışlar üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. UYGULAMA

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı duygusal zeka ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaçla Bar-On duygusal zeka modeli temel alınmak suretiyle duygusal zeka ve akademik başarı arasındaki ilişki incelenmiştir.

2.2. Araştırmanın Önemi

Duygusal zeka henüz çok yeni bir kavram olmasına karşın başta eğitim-öğretim olmak üzere kişiler arası ilişkiler ve toplumsal gelişim gibi bir çok alanda hızla uygulamaya konulmuş ve her geçen gün daha çok önem kazanmaya başlamıştır.

Kişilerin kendilerine ve başkalarına ait duyguları tanınması, anlaması, ifade ve analiz etmesi, duygusal bilgiyi kullanma becerisi kazanması, duygularını düzenleyebilmesi ve bu durumu yaşamına yansıtabilmesi şüphesiz kişiler arası ilişkilere olumlu anlamda yansıyan ve dolayısıyla toplumsal gelişime katkısı yadsınamayacak bir süreçtir.

Eğitim toplumsal gelişmeyi önemli ölçüde etkileyen ve bu gelişmeye yön veren unsurların başında gelmektedir. Toplumun bireyler tarafından oluşturulduğu gerçeği göz önüne alınırsa, eğitim-öğretim sürecinde önemli role sahip olacak olan öğretmen adaylarının duygusal zeka kavramının bilincinde olması, duyguları tanıma, anlama, düzenleme ve kullanma yeterliliğine sahip olması ve bunu eğitim-öğretim sürecine yansıtabilmesi toplumsal gelişime önemli ölçüde katkı sağlayacak ve toplumsal sorunların çözümünde doğrudan ve dolaylı olarak rol oynayacaktır. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının duygusal zekaları ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesinin ve anlamlandırılabilmesinin eğitim açısından yararlı sonuçlar doğuracağına inanılmaktadır.

İlgili literatür çalışmasında, duygusal zeka konusunda yurt dışında ve Türkiye’de bir çok araştırma yapılmasına karşın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının duygusal zekaları ile akademik başarıları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

2.3. Problem

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının duygusal zekaları ile akademik başarıları arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

2.3.1. Alt problemler

1. Öğrencilerin duygusal zekaları ile cinsiyetleri arasında bir ilişki var mıdır?
2. Öğrencilerin duygusal zekaları ile yaş grupları arasında bir ilişki var mıdır?
3. Öğrencilerin duygusal zekaları ile annelerinin öğrenim düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
4. Öğrencilerin duygusal zekaları ile babalarının öğrenim düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
5. Öğrencilerin duygusal zekaları ile gelir durumu arasında bir ilişki var mıdır?
6. Öğrencilerin duygusal zekaları ile sahip oldukları aile tutumu arasında bir ilişki var mıdır?

2.4. Hipotezler

1. Öğrencilerin duygusal zeka düzeyi ile akademik başarıları arasında pozitif yönde ilişki vardır.
2. Kız öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri erkek öğrencilerden yüksektir.
3. Öğrencilerin yaşları arttıkça duygusal zeka düzeylerinde artış görülür.
4. Öğrencilerin annelerinin öğrenim düzeyi arttıkça duygusal zeka düzeylerinde artış görülür.
5. Öğrencilerin babalarının öğrenim düzeyi arttıkça duygusal zeka düzeylerinde artış görülür.
6. Öğrencilerin gelir durumu arttıkça duygusal zeka düzeylerinde artış görülür.
7. Öğrencilerin aile tutumuna göre duygusal zeka düzeyleri farklılık gösterir.
  - 7.1. Otoriter aile tutumuna sahip olan öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri düşüktür.
  - 7.2. Demokratik aile tutumuna sahip olan öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri yüksektir.
  - 7.3. İlgisiz aile tutumuna sahip olan öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri düşüktür.

2.5. Varsayımlar

Araştırmada aşağıdaki temel varsayımlardan hareket edilmiştir.

1. Öğrencilerin kendilerine verilen kişisel bilgi formunu ve Bar-On duygusal zeka ölçeğini içten ve tarafsız bir şekilde yanıtladıkları kabul edilmiştir.
2. Öğrencilerin veri toplama araçlarındaki soruları doğru şekilde algıladıkları kabul edilmiştir.
3. Kullanılan veri toplama araçlarının ulaşılmak istenen bilgileri edinmek için yeterli olduğu ve duygusal zeka düzeyini geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçtüğü kabul edilmiştir.
4. Araştırma kapsamındaki örneklem grubunun araştırma evrenini yeterli düzeyde temsil edici nitelikte olduğu kabul edilmiştir.

2.6. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın örnekleme 2006-2007 eğitim-öğretim yılı Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalında öğrenim görmekte olan IV. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin duygusal zeka ölçümü Bar-On duygusal zeka ölçeği ile elde edilen veriler ile sınırlıdır.
3. Araştırma 2006-2007 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.

2.7. Tanımlar

Duygu: Fizyolojik, bilişsel, motivasyona dayalı ve deneyimsel psikolojik sistemleri içeren, uyum sağlayıcı, organize tepkilerdir (Mayer ve diğ., 2000c, s.267).

Zeka: Bir yada birden fazla kültürel çerçeve içinde değerlendirilen bir sorun çözme veya ürün yaratma becerisi, değişen dünyada yaşama ve değişimlere uyum sağlamak amacıyla her insanda bulunan kendine özgü yetenek ve becerilerin bütünü (Gardner, 2004, s. xi; Vural, 2005, s.237-238).

Duygusal zeka: Duyuları tanıma, anlama, ifade ve analiz etme, duyguları düşüncede kaynaştırma, duygusal bilgiyi kullanma ve entelektüel duygusal gelişimi destekleme, duyguları düzenleme yeteneği (Mayer ve diğ., 2000c, s.267).

2.8. Yöntem

2.8.1. Araştırma modeli

Bu araştırma demografik faktörlerin duygusal zeka düzeyleri üzerinde etkisi olup olmadığını belirlemek ve öğrencilerin akademik başarı düzeyi ile duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı araştırma olarak planlanmış ve yapılmıştır.

2.8.2. Araştırmanın evreni

Araştırmanın evrenini 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı IV. sınıfta öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır.

2.8.3. Araştırmanın örneklemi.

Bar-On Duygusal Zeka Ölçeğinin 88. maddesinde yer alan “ Yukarıdaki ifadelere samimi ve doğru bir şekilde cevap verdim.” ifadesine “tamamen katılıyorum” seçeneği dışında cevap veren öğrenciler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu doğrultuda 122 öğrencinin duygusal zeka ölçeği değerlendirmeye tabi tutulmuş ve araştırmanın örneklemini bu 122 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo2.1’ de verilmiştir.

Tablo 2.1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet		
Kız	72	59.0
Erkek	50	41.0
Yaş Grubu		
21-23 yaş	60	49.2
24-26 yaş	47	38.5
27 yaş ve üzeri	15	12.3
Annenin Öğretim Durumu		
Okuma yazma yok	55	45.1
İlkokul mezunu	40	32.8
Ortaokul mezunu	6	4.9
Lise mezunu	21	17.2

Tablo 2.1'in devamı

Babanın Öğretim Durumu		
Okuma yazma yok	15	12.3
İlkokul mezunu	59	48.4
Ortaokul mezunu	10	8.2
Lise mezunu	21	17.2
Üniversite mezunu	17	13.9
Gelir Durumu		
0-500 YTL	23	18.9
501-1000 YTL	64	52.5
1001 YTL ve üzeri	35	28.7
Aile tutumu		
Otoriter	23	18.9
Demokratik	90	73.8
İlgisiz	9	7.4

2.8.4. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları

2.8.4.1. Kişisel bilgi formu

Öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu; öğrencinin cinsiyeti, yaşı, ailenin gelir durumu, en uzun süre yaşadığı yer, annenin ve babanın öğrenim durumu ve aile tutumunu belirlemeye yönelik soruları içermektedir (Ek 1).

2.8.4.2. Ağırlıklı genel not ortalaması (AGNO):

AGNO öğrencilerin akademik başarı düzeyini ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Öğrencilerin AGNO' su Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanlığı tarafından verilen izin ile Fakülte Öğrenci İşleri Şefliği' nden alınmıştır.

2.8.4.3. Bar-On duygusal zeka ölçeği

Bu araştırmada Reuven Bar-On' un geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yaptığı Bar-On EQ ölçeği kullanılmıştır (Bar-On, 1997). Ülkemizde ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Tekin Acar (2001) tarafından yapılmıştır. Bar-On EQ ölçeği 133 sorudan oluşmaktadır. Üç İngilizce okutmanı tarafından ayrı ayrı Türkçe'ye çevrilen ölçek, dördüncü kişi tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir.

Ölçeğin orijinali ve yapılan çeviri karşılaştırılmış, yanlış anlaşılma olasılığı olan ifadeler yeniden gözden geçirilerek ifadelerin içerik geçerliliği test edilmiştir. Bu konuda uzman olan kişilerle yapılan görüşmeler sonrasında muğlak ifadeler, çift anlamlılar ve benzer ifadeler belirlenmiştir. Bu kişilerden gelen bildirimler dikkate alınarak benzer ifadeler anketten çıkarılmıştır. Bu uyarılama çalışmaları sonucunda ölçek 88 maddeye indirilmiştir (Tekin Acar, 2001).

Bu ölçek toplam 5 boyut ve onların da altında yer alan 15 boyutu ölçen 88 ifadeden oluşmaktadır. Ölçeğin boyutları ve alt boyutları ile ilgili maddeleri aşağıda verilmiştir.

BOYUTLAR	ALT BOYUTLAR	MADDELER
Kişisel Farkındalık	Bağımsızlık	22, 24, 47, 64, 73
	Kendini Gerçekleştirme	15, 17, 19, 21, 28, 35
	Kararlılık	7, 9, 20, 27, 39, 86
	Kendine Saygı	10, 14, 26, 44, 55, 69
	Duygusal Benlik Bilinci	2, 9, 14, 38, 54, 84
Kişilerarası İlişkiler	Sosyal Sorumluluk	34, 43, 45, 48, 59, 79
	Kişilerarası ilişkiler	16, 32, 42, 46, 57, 62, 67
	Empati	25, 30, 49, 77, 81
Şartlara ve Çevreye Uyum	Esneklik	18, 50, 58, 61, 71
	Gerçekçilik	4, 12, 52, 56, 82
	Problem Çözme	1, 23, 33, 51, 87
Stres Yönetimi	Strese Dayanıklılık	3, 6, 60, 63, 68, 75, 80
	Dürtü Kontrol	11, 29, 36, 41, 66, 70
Genel Ruh Hali	Mutluluk	37, 40, 54, 65, 72, 74, 83
	İyimserlik	31, 76, 78, 85

Yukarıda belirtilen maddelerden 3, 6, 9, 11, 12, 13, 16, 17, 21, 22, 24, 29, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 44, 47, 51, 56, 58, 59, 60, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 73, 77, 79, 80, 82, 83, 85 ve 86. sorular ters yönde değerlendirilen ifadelerdir.

Ölçek 5' li likert tipinde bir ölçektir. Seçenekler 1- tamamen katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılıyorum ve 5- Tamamen

Katılıyorum şeklinde belirlenmiştir. Anketin 88. maddesinde yer alan “yukarıdaki ifadelere samimi ve doğru şekilde cevap verdim” ifadesine “Tamamen katılıyorum” seçeneği dışında cevap verenlerin anketleri değerlendirmeye alınmamıştır.

Bar-On EQ ölçeğinin boyutları

Kişisel farkındalık boyutu

Kişisel farkındalık boyutu kişinin özünü değerlendirmektedir. Alt boyutlarını bağımsızlık, kendini gerçekleştirme, kararlılık, kendine saygı ve duygusal benlik bilinci oluşturmaktadır. Bu boyuttaki yüksek puan, bireyin duyguları ile temasta olduğunu, olumlu duygular beslediğini, kendini yaşamında yaptığı şeylerle ilgili olumlu hissettiğini gösterir. Böyle insanlar duygularını ifade edebilirler. İnançlarını ve ideallerini dile getirirken güçlü, güvenli ve bağımsızdırlar (Bar-On, 1997).

Kişilerarası ilişkiler boyutu

Bu boyut kişilerarası beceri ve işlevleri ortaya çıkarır. Alt boyutlarını sosyal sorumluluk, kişilerarası ilişkiler ve empati oluşturmaktadır. Kişinin bu boyuttan aldığı yüksek puanlar kişinin iyi sosyal becerilere sahip, güvenilir ve sosyal bir birey olduğunu gösterir. Böyle insanlar diğer insanları anlar ve onlarla iyi geçinirler. Takım çalışmaları ve diğer insanlarla etkileşim gerektiren işlerde başarılı olurlar (Bar-On, 1997).

Şartlara ve çevreye uyum boyutu

Bu boyut kişinin başarı ile çevresel taleplerle baş edebilmek için problemleri durumu değerlendirerek nasıl üstesinden gelebileceğini ortaya çıkarır. Alt boyutlarını esneklik, gerçekçilik ve problem çözme oluşturmaktadır. Bu boyuttan alınan yüksek puanlar, kişiyi, esnek, gerçekçi, problemleri kavramada etkili ve onları çözümlenecek yolları bulmada yetenekli olarak tanımlar. Yüksek puanlar kişinin, gündelik zorluklarla ilgilenmek için iyi yollar bulduğunu gösterir (Bar-On, 1997).

Stres yönetimi boyutu

Bu boyut kişilerin kendilerini kaybetmeden ve psikolojik yıkımlar yaşamadan strese dayanıklılığını göstermektedir. Alt boyutlarını strese dayanıklılık ve dürtü kontrolü oluşturmaktadır. Bu boyuttan yüksek puan alan kişiler, endişe arttırıcı ve stresli görevleri idare edebilirler. Bu kişiler, çoğu zaman sakin, nadiren tepkisel davranırlar (Bar-On, 1997).

Genel ruh hali boyutu

Bu boyut yaşamdan zevk alma yeteneğini olduğu kadar, yaşama bakış açısını ve hoşnutluk duygularını ölçer. Alt boyutlarını mutluluk ve iyimserlik oluşturmaktadır. Yüksek puanlar genellikle neşeli, olumlu, umut dolu ve yaşamdan zevk almasını bilen, iyimser bireyleri işaret eder. Kişilerarası etkileşimde temel bir unsur olmasının yanı sıra bu nitelik problem çözme ve stres yönetiminde etkili ve motive edici bir unsurdur (Bar-On, 1997).

Bar-On duygusal zeka ölçeğinin güvenilirliği

Tekin Acar' ın (2001) çalışmasında Crobach Alpha katsayıları kişisel farkındalık için, 0.83, kişilerarası ilişkiler boyutu için 0.77, şartlara ve çevreye uyum boyutu için 0.65, stres yönetimi için 0.73, genel ruh hali için 0.75 ve toplam duygusal zeka boyutu için 0.92 olarak bulunmuştur.

Bizim çalışmamızda Crobach Alpha katsayıları, kişisel farkındalık için, 0.72, kişilerarası ilişkiler boyutu için 0.81, şartlara ve çevreye uyum boyutu için 0.69, stres yönetimi için 0.58, genel ruh hali için 0.75 ve toplam duygusal zeka boyutu için 0.90 olarak bulunmuştur. Bizim çalışmamızda ölçeğin boyutları ve toplam zeka boyutu Cronbach Alpha katsayıları oldukça yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar kullanılan ölçeğin araştırmamız açısından oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

2.8.5. Veri toplama süreci

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının öğrencilere uygulanabilmesi için Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanlığı'ndan izin alınmıştır. Veri toplama aşaması Mayıs 2007 de

gerçekleştirilmiştir. Uygulama esnasında öğrencilere araştırma hakkında gerekli olan bilgi verilmiş ve ölçeği nasıl yanıtlayabilecekleri hakkında açıklama yapılmıştır. Araştırmalarda gizlilik ilkesine bağlı kalınarak öğrencilere kendileri ile ilgili bilgilerin başkalarına açıklanmayacağı hususunda güvence verilmiş ve sözü edilen ölçme aracı ile veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir.

2.8.6. Verilerin analizi

Araştırmaya katılan öğrencilerden elde edilen veriler kodlanarak bilgisayara yüklenmiştir. Verilerin analizinde SPSS for Windows 15.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Önemlilik derecesi .05 olarak alınmıştır.

- Öğrencilerin demografik dağılımlarını belirlemek için yüzde ve frekans analizi,

- Öğrencilerin AGNO' ları ile duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi,

- İkili grup karşılaştırmalarında, cinsiyet değişkeni için bağımsız grup t testi,

- Çoklu grup karşılaştırmalarında, değişkenlerin eşit dağılmadığı ve varyansların homojen olmadığı yaş, anne ve baba öğrenim durumu ve gelir durumu değişkenleri için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır.

- Farkın anlamlı çıkması durumunda farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için ileri analiz yöntemlerinden Bonferroni analiz yöntemi kullanılmıştır.

- Ölçeğin bu örneklem grubu için güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır.

2.9. Bulgular ve Yorum

2.9.1. Öğrencilerin AGNO' ları ile duygusal zeka boyutları ve toplam duygusal zeka puanları arasındaki ilişkilere ait bulgular ve yorum

Öğrencilerin AGNO' ları ile duygusal zekaları arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla korelasyon analizi uygulanmış ve bulgular Tablo 2.2' de verilmiştir.

Tablo 2.2. AGNO ile Duygusal Zeka Boyutları Arasındaki Korelasyon

Duygusal Zeka	Kişisel Farkındalık	Kişiler arası İlişkiler Boyutu	Şartlara ve Çevreye Uyum Boyutu	Stres Yönetimi Boyutu	Genel Ruh Hali Boyutu	Duygusal Zeka Toplam Puan	
AGNO	r	,038	,030	,157	,006	,003	,057
	p	p>0.05 Anlamsız	p>0.05 Anlamsız	p>0.05 Anlamsız	p>0.05 Anlamsız	p>0.05 Anlamsız	p>0.05 Anlamsız

Öğrencilerin ağırlıklı genel not ortalaması (AGNO) ile duygusal zeka boyutları arasındaki korelasyon incelendiğinde; AGNO ile duygusal zeka boyutları ve duygusal zeka toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0.05$) (Tablo 2.2).

Bu araştırma bulgusu “öğrencilerin duygusal zeka düzeyi ile akademik başarıları arasında pozitif yönde ilişki vardır” hipotezini desteklememektedir. Bizim araştırma bulgumuza benzer olarak O' connor Jr ve Little' ın (2003) üniversite öğrencilerinde yaptıkları çalışmada duygusal zekanın akademik başarıya etkisi olmadığı belirtilmiştir. Başka bir çalışmada da duygusal zeka ile akademik başarı arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (Newsome, Day ve Catano, 2000).

2.9.2. Öğrencilerin cinsiyete göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum

Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve toplam puanında, cinsiyetin farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplarda t testi analizi uygulanmış ve bulgular Tablo2.3'te verilmiştir.

Tablo 2.3. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları ile İlgili Bulgular

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ss	t değeri	P
Kişisel Farkındalık Boyutu	Kız	72	116.02	24.29	2.027	p<0.05 Anlamlı
	Erkek	50	107.90	17.50		
Kişilerarası İlişkiler Boyutu	Kız	72	73.33	10.92	,679	p>0.05 Anlamsız
	Erkek	50	72.14	8.45		
Şartlara ve Çevreye Uyum Boyutu	Kız	72	55.95	8.02	1.699	p>0.05 Anlamsız
	Erkek	50	53.54	7.29		
Stres Yönetimi Boyutu	Kız	72	42.97	6.40	3.811	p<0.01 Anlamlı
	Erkek	50	38.36	6.68		
Genel Ruh Hali Boyutu	Kız	72	43.15	6.99	2.048	p<0.05 Anlamlı
	Erkek	50	40.60	6.43		
Duygusal Zeka Toplam Puan	Kız	72	331.44	45.49	2.447	p<0.05 Anlamlı
	Erkek	50	312.54	36.26		

Tablo 2.3 incelendiğinde, duygusal zeka alt boyutları olan kişisel farkındalık boyutu, stres yönetimi boyutu, genel ruh hali boyutu ve duygusal zeka toplam puanında cinsiyetin anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna karşın kişilerarası ilişkiler boyutu ve şartlara ve çevreye uyum boyutunda cinsiyetin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Kız öğrencilerin tüm duygusal zeka alt boyutları puan ortalamaları erkek öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur (Tablo 2.3.).

Bu araştırma “kız öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri erkek öğrencilerden yüksektir” hipotezini desteklemektedir.

Austin ve diğ. nin (2005) tıp fakültesi I. sınıf öğrencilerininin duygusal zeka ve empatik becerilerini belirlemeye çalıştıkları araştırmada kız öğrencilerin duygusal zekasının erkek öğrencilere oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirtilmiştir. Harrod ve Scheer’ in (2005) gençlerin duygusal zekaları ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada da duygusal zeka puanlarında erkekler ve bayanlar arasında anlamlı düzeyde fark olduğu ve bayanların duygusal zeka düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu gösterilmiştir. Türkiye’de yapılan duygusal zeka ile iş performansı arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada da bayanların duygusal zeka düzeyleri yüksek bulunmuştur (Yüksel 2006). Bu araştırma bulguları bizim araştırma bulgumuz ile benzerlik göstermektedir. Literatürde kadınların duygusal zekalarının erkeklerden daha yüksek olduğu belirtilmiş ve bunun nedenleri de şöyle açıklanmıştır: Kadınların daha sosyal olmalarından dolayı başkalarının duygularını çok daha iyi anlayabildikleri, biyolojik olarak böyle bir durum için daha donanımlı oldukları ve toplumda daha az güç sahibi olduklarından dolayı duyguları daha dikkatli okumak zorunda olduklarıdır (Ciarrochi, Chan ve Caputi, 2000; Mayer, Caroso ve Salovey,2000c).

2.9.3. Öğrencilerin yaş gruplarına göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum

Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve toplam puanında, yaşın farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis Varyans analizi uygulanmış ve bulgular Tablo 2.4’ te verilmiştir.

Tablo 2.4. Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları İle İlgili Puanlar

	Yaş	n	$\bar{X}$	Ss	KW değeri	P
Kişisel Farkındalık Boyutu	21-23 yaş	60	109.65	18.86	2.746	p>0.05 Anlamsız
	24-26 yaş	47	115.40	27.03		
	27 yaş ve üzeri	15	116.40	14.97		
Kişilerarası İlişkiler Boyutu	21-23 yaş	60	71.86	11.52	,671	p>0.05 Anlamsız
	24-26 yaş	47	73.51	8.81		
	27 yaş ve üzeri	15	74.66	5.90		
Şartlara ve Çevreye Uyum Boyutu	21-23 yaş	60	54.50	8.02	,661	p>0.05 Anlamsız
	24-26 yaş	47	55.40	7.92		
	27 yaş ve üzeri	15	55.46	6.72		
Stres Yönetimi Boyutu	21-23 yaş	60	40.58	6.33	1.851	p>0.05 Anlamsız
	24-26 yaş	47	41.61	7.93		
	27 yaş ve üzeri	15	41.40	5.59		
Genel Ruh Hali Boyutu	21-23 yaş	60	41.45	6.90	2.326	p>0.05 Anlamsız
	24-26 yaş	47	42.36	7.32		
	27 yaş ve üzeri	15	43.93	4.86		
Duygusal Zeka Toplam Puan	21-23 yaş	60	318.05	42.25	2.004	p>0.05 Anlamsız
	24-26 yaş	47	328.29	46.60		
	27 yaş ve üzeri	15	331.86	30.18		

Tablo 2.4 incelendiğinde; duygusal zeka alt boyutları ve toplam puanında yaş gruplarına göre farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Bu araştırma bulgusu “öğrencilerin yaşları arttıkça duygusal zeka düzeylerinde artış görülür” hipotezini desteklememektedir.

Bizim araştırma bulgumuza benzer olarak duygusal zeka ile iş performansı arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada da deneklerin duygusal zekaları ile yaşları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (Yüksel,2006).

2.9.4. Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum

Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve toplam puanında, annenin öğrenim durumunun farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla One-Way Anova analizi uygulanmış ve bulgular Tablo 2.5’ te verilmiştir.

Tablo 2.5. Öğrencilerin Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları İle İlgili Bulgular

	Annenin Öğrenim Durumu	n	$\bar{X}$	Ss	F değeri	P
Kişisel Farkındalık Boyutu	Okuma-yazma yok	55	115.74	28.12	1,696	p>0.05 Anlamsız
	İlkokul mezunu	40	112.85	14.79		
	Ortaokul-lise mezunu	27	106.25	15.17		
Kişilerarası İlişkiler Boyutu	Okuma-yazma yok	55	74.12	10.47	1.775	p>0.05 Anlamsız
	İlkokul mezunu	40	73.15	9.73		
	Ortaokul-lise mezunu	27	69.77	8.89		
Şartlara ve Çevreye Uyum Boyutu	Okuma-yazma yok	55	55.18	8.07	,416	p>0.05 Anlamsız
	İlkokul mezunu	40	55.47	8.15		
	Ortaokul-lise mezunu	27	53.77	6.74		

Tablo 2.5.’in devamı

Stres Yönetimi Boyutu	Okuma-yazma yok	55	40.80	6.84	,258	p>0.05 Anlamsız
	İlkokul mezunu	40	41.72	7.95		
	Ortaokul-lise mezunu	27	40.70	5.21		
Genel Ruh Hali Boyutu	Okuma-yazma yok	55	41.96	7.84	1.368	p>0.05 Anlamsız
	İlkokul mezunu	40	43.35	6.37		
	Ortaokul-lise mezunu	27	40.55	5.02		
Duygusal Zeka Toplam Puan	Okuma-yazma yok	55	327.81	48.90	1.529	p>0.05 Anlamsız
	İlkokul mezunu	40	326.55	39.28		
	Ortaokul-lise mezunu	27	311.07	32.24		

Tablo 2.5 incelendiğinde; öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve toplam puanında, annenin öğrenim durumunun istatistiksel olarak önemli farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Bu araştırma sonucu “öğrencilerin annelerinin öğrenim düzeyi arttıkça duygusal zeka düzeylerinde artış görülür” hipotezini desteklememektedir. Bu sonuç bizi anne öğretiminin bireylerin duygusal zeka seviyesine herhangi bir etkisi olmadığı noktasına götürmektedir. Aşan ve Özyer’ in (2003) duygusal zekaya etki eden demografik faktörlerin saptanmasına yönelik yaptıkları çalışmada öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarının, öğrencilerin duygusal zeka düzeyi üzerinde etkili olmadığı belirtilmiştir.

2.9.5. Öğrencilerin babalarının öğrenim durumuna göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum

Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve toplam puanında, babanın öğrenim durumunun farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis analizi uygulanmış ve bulgular Tablo 2.6’da verilmiştir.

Tablo 2.6. Öğrencilerin Babanın Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları İle İlgili Bulgular

	Babanın Öğrenim Durumu	n	$\bar{X}$	Ss	KW değeri	P
Kişisel Farkındalık Boyutu	Okuma-yazma yok	15	98.86	12.51	14.373	P<0.05 Anlamlı
	İlkokul mezunu	59	118.64	23.59		
	Ortaokul mezunu	10	103.50	34.62		
	Lise mezunu	21	108.04	15.89		
	Yüksekokul	17	115.41	11.63		
Kişilerarası İlişkiler Boyutu	Okuma-yazma yok	15	69.53	7.87	7.659	p>0.05 Anlamsız
	İlkokul mezunu	59	74.91	7.10		
	Ortaokul mezunu	10	66.70	17.70		
	Lise mezunu	21	73.09	11.77		
	Yüksekokul	17	71.88	10.67		
Şartlara ve Çevreye Uyum Boyutu	Okuma-yazma yok	15	51.60	5.02	5.285	p>0.05 Anlamsız
	İlkokul mezunu	59	56.13	7.97		
	Ortaokul mezunu	10	53.00	9.38		
	Lise mezunu	21	55.28	8.79		
	Yüksekokul	17	54.64	6.48		
Stres Yönetimi Boyutu	Okuma-yazma yok	15	38.33	4.15	6.889	p>0.05 Anlamsız
	İlkokul mezunu	59	42.08	7.12		
	Ortaokul mezunu	10	42.80	6.62		
	Lise mezunu	21	39.00	8.49		
	Yüksekokul	17	41.58	5.08		
Genel Ruh Hali Boyutu	Okuma-yazma yok	15	37.53	3.44	14.830	P<0.05 Anlamlı
	İlkokul mezunu	59	43.69	5.72		
	Ortaokul mezunu	10	38.60	12.09		
	Lise mezunu	21	42.14	7.83		
	Yüksekokul	17	42.64	5.55		
Duygusal Zeka Toplam Puan	Okuma-yazma yok	15	295.86	20.37	14.268	P<0.05 Anlamlı
	İlkokul mezunu	59	335.47	39.13		
	Ortaokul mezunu	10	304.60	73.24		
	Lise mezunu	21	317.326	45.37		
	Yüksekokul	17	326.17	29.02		

Tablo 2.6' da babanın öğrenim durumuna göre öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puan ortalamaları incelenmiştir.

Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutlarından kişisel farkındalık boyutu, genel ruh hali boyutu ve duygusal zeka toplam puan ortalamalarında; babanın öğrenim durumunun istatistiksel olarak farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Yapılan Bonferroni analizinde; istatistiksel farklılığın babasının okuma yazması olmayan ve ilkokul mezunu olan öğrenci gruplarından kaynaklandığı belirlenmiştir. Babasının okuma yazması olmayan öğrencilerin kişisel farkındalık boyutu, genel ruh hali boyutu ve duygusal zeka toplam puan ortalamaları en düşük ve babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin kişisel farkındalık boyutu, genel ruh hali boyutu ve duygusal zeka toplam puan ortalamaları en yüksek olarak bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin kişilerarası ilişkiler boyutu, şartlara ve çevreye uyum boyutu ve stres yönetimi boyutunda babanın öğrenim durumunun istatistiksel olarak farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

Bu araştırma bulgusu “öğrencilerin babalarının öğrenim düzeyi arttıkça duygusal zeka düzeylerinde artış görülür” hipotezini desteklememektedir. Babasının okuma yazması olmayan öğrenci sayısının diğer eğitim gruplarına göre az olması ve babası ilkokul mezunu olan öğrenci sayısının diğer eğitim gruplarına göre fazla olması nedeniyle gruplar arasında farklılık ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu nedenle bu tür araştırmaların daha geniş örneklem grubu üzerinde yapılması gerektiğini düşünmekteyiz.

2.9.6. Öğrencilerin gelir durumuna göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum

Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve toplam puanında, gelir durumu değişkeninin farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis analizi uygulanmış ve bulgular Tablo 2.7’ de verilmiştir.

Tablo 2.7. Öğrencilerin Gelir Durumuna Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları İle İlgili Bulgular

	Gelir Durumu	n	$\bar{X}$	Ss	KW değeri	P
Kişisel Farkındalık Boyutu	0-500 YTL	23	113.21	27.62	,985	p>0.05 Anlamsız
	501-1000 YTL	64	112.95	22.35		
	1001 YTL ve üzeri	35	111.88	17.60		
Kişilerarası İlişkiler Boyutu	0-500 YTL	23	74.34	8.23	,203	p>0.05 Anlamsız
	501-1000 YTL	64	72.34	10.80		
	1001 YTL ve üzeri	35	72.77	9.56		
Şartlara ve Çevreye Uyum Boyutu	0-500 YTL	23	55.34	8.70	,131	p>0.05 Anlamsız
	501-1000 YTL	64	59.90	7.58		
	1001 YTL ve üzeri	35	54.82	7.77		
Stres Yönetimi Boyutu	0-500 YTL	23	41.69	6.41	3.264	p>0.05 Anlamsız
	501-1000 YTL	64	40.25	6.89		
	1001 YTL ve üzeri	35	42.20	7.14		
Genel Ruh Hali Boyutu	0-500 YTL	23	42.26	4.67	,2.189	p>0.05 Anlamsız
	501-1000 YTL	64	41.43	7.16		
	1001 YTL ve üzeri	35	43.22	7.49		
Duygusal Zeka Toplam Puan	0-500 YTL	23	326.86	40.82	,315	p>0.05 Anlamsız
	501-1000 YTL	64	321.89	45.26		
	1001 YTL ve üzeri	35	324.91	40.46		

Tablo 2.7 incelendiğinde; öğrencilerin duygusal zeka boyutlarında ve duygusal zeka toplam puanlarında, gelir durumunun farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir (p>0.05).

Bu araştırma bulgusu “öğrencilerin gelir durumu arttıkça duygusal zeka düzeylerinde artış görülür” hipotezini desteklememektedir. Bizim araştırma bulgumuza benzer olarak diğer çalışmalarda da duygusal zeka ile gelir düzeyleri arasında anlamlı fark olmadığı belirtilmiştir (Harrod ve Scheer, 2005; Aşan ve Özyer, 2003).

2.9.7. Öğrencilerin sahip oldukları aile tutumuna göre duygusal zeka alt boyutları ve toplam duygusal zeka puanları açısından aralarındaki farklarla ilgili bulgular ve yorum

Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve toplam puanında, öğrencilerin sahip olduğu aile tutumunun farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis analizi uygulanmış ve bulgular Tablo 2.8’ de verilmiştir.

Tablo 2.8. Öğrencilerin Aile Tutumuna Göre Öğrencilerin Duygusal Zeka Alt Boyutları ve Toplam Duygusal Zeka Puanları İle İlgili Bulgular

	Aile Tutumu	n	$\bar{X}$	Ss	KW değeri	P
Kişisel Farkındalık Boyutu	Otoriter	23	115.17	27.36	3.450	p>0.05 Anlamsız
	Demokratik	90	112.93	21.22		
	İlgisiz	9	104.00	13.54		
Kişilerarası İlişkiler Boyutu	Otoriter	23	71.39	5.82	3.706	p>0.05 Anlamsız
	Demokratik	90	73.17	11.11		
	İlgisiz	9	73.22	5.26		
Şartlara ve Çevreye Uyum Boyutu	Otoriter	23	54.91	7.99	2.158	p>0.05 Anlamsız
	Demokratik	90	55.26	7.95		
	İlgisiz	9	52.11	5.25		
Stres Yönetimi Boyutu	Otoriter	23	40.78	6.28	,275	p>0.05 Anlamsız
	Demokratik	90	41.26	7.02		
	İlgisiz	9	40.00	7.59		
Genel Ruh Hali Boyutu	Otoriter	23	42.69	4.86	3.734	p>0.05 Anlamsız
	Demokratik	90	42.30	7.30		
	İlgisiz	9	38.66	6.16		
Duygusal Zeka Toplam Puan	Otoriter	23	324.95	40.96	2.785	p>0.05 Anlamsız
	Demokratik	90	324.94	44.44		
	İlgisiz	9	308.00	29.14		

Tablo 2.8 incelendiğinde; öğrencilerin duygusal zeka boyutlarında ve duygusal zeka toplam puanlarında aile tutumunun farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir (p>0.05). Bu araştırma bulgusu “öğrencilerin aile tutumuna göre duygusal zeka düzeyleri farklılık gösterir” hipotezini desteklememektedir.

Aile tutumu ile duygusal zeka boyutları ve duygusal zeka toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmamasına rağmen kişilerarası ilişkiler boyutu hariç, ilgisiz ailelere sahip olan öğrencilerin diğer tüm boyutlarda puan ortalamaları ve duygusal zeka toplam puanları otoriter ve demokratik ailelere sahip olan öğrencilerden daha düşük bulunmuştur. Bu araştırma bulgusu “ilgisiz ailelere sahip olan öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri düşüktür” hipotezini destekler niteliktedir. Bizim araştırma bulgumuza benzer olarak Lopes, Salovey ve Straus’ un (2003) yapmış olduğu çalışmada, duygusal zeka düzeyleri yüksek olan bireylerin anne ve babalarının desteğine sahip oldukları belirtilmiştir. İlgisiz ailelerin çocuklarına yeterli desteği göstermeyeceğinden dolayı bu ailelere sahip öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri düşük olarak tespit edilmiş olabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

- Öğrencilerin akademik başarıları ile duygusal zeka boyutları ve duygusal zeka toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları olan kişisel farkındalık boyutu, stres yönetimi boyutu, genel ruh hali boyutu ve duygusal zeka toplam puanında cinsiyetin anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin kişiler arası ilişkiler boyutu ve şartlara ve çevreye uyum boyutunda cinsiyetin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir.

- Kız öğrencilerin tüm duygusal zeka alt boyutları puan ortalamaları erkek öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur.

- Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve toplam puanında yaş gruplarına göre farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutları ve toplam puanında, annenin öğrenim durumunun istatistiksel olarak önemli farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin duygusal zeka alt boyutlarından kişisel farkındalık boyutu, genel ruh hali boyutu ve duygusal zeka toplam puan ortalamalarında; babanın öğrenim durumunun istatistiksel olarak farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin kişiler arası ilişkiler boyutu, şartlara ve çevreye uyum boyutu ve stres yönetimi boyutunda babanın öğrenim durumunun istatistiksel olarak farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir.

- Öğrencilerin duygusal zeka boyutlarında ve duygusal zeka toplam puanlarında, gelir durumu değişkeninin farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin duygusal zeka boyutlarında ve duygusal zeka toplam puanlarında aile tutumunun farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

- İlgisiz ailelere sahip olan öğrencilerin diğer tüm boyutlarda puan ortalamaları ve duygusal zeka toplam puanları otoriter ve demokratik ailelere sahip olan öğrencilerden daha düşük bulunmuştur.

İnsan ilişkilerinde, eğitimde, iş hayatında kısacası hayatın genelinde duygusal zekanın rolü yadsınamaz. Son yıllarda yapılan araştırmalar duygusal zekanın bilişsel zekadan hayattaki başarı ve mutluluk açısından daha önemli

olduğunu ortaya koymaktadır. Oldukça yeni bir kavram ve çalışma alanı olmasına rağmen ülkemizde ve dünyada konuya giderek artan bir ilgi bulunmaktadır. Başarı için önemli görülen empati, duyguları anlama, ifade etme ve kontrol etme, zgven, bağımsızlık, uyum sağlayabilme, beğenilme, iletişim sorunlarını zme, nezaket, saygı, sevecenlik v.b. duygusal nitelikleri betimlemek için kullanılan duygusal zeka kavramı, Daniel Goleman'ın "Duygusal Zeka" adlı eserinin yayınlanmasıyla popüler olmaya başlamıştır. Ülkemizde de duygusal zeka ile ilgili ciddi çalışmalar ve araştırmalar yapılmaktadır. "Duygusal Zeka Enstitüleri Platformu"nun kurulması da konunun akademik düzeyde ele alındığını göstermektedir. Bu çerçevede duygusal zeka ile akademik başarı arasında bir korelasyonun bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Araştırmadaki varsayımımız duygusal zeka ile akademik başarı arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğu şekilde idi. Oysa araştırmanın sonucu genel duygusal zeka ile akademik başarı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir.

İlgi duyanlar için konu farklı evrenlerde, aynı değişkenler açısından çalışılıp araştırılabileceği gibi, farklı değişkenler açısından da ele alınabilir. Duygusal zeka ile liderlik ve yöneticilik, pazarlama, iletişim, motivasyon, performans ve iş verimliliği gibi değişkenler arası ilişkileri betimleme çalışmalarının yapılmasının hayata büyük katkı sağlayacağı inancındayız.

KAYNAKLAR

- Abromovitz, M. **“What’s Your Emotional Intelligence?”**, Current Health 2, Vol:28, No.4, p.p. 13-15, 2001
- Acar , F. **“Duygusal Zeka ve Liderlik”**. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 12, s.53-68, 2002
- Arıciöğlu, M.A. **“Yönetmel Başarımın Değerlendirilmesinde Duygusal Zekanın Kullanımı: Öğrenci Yurdu Yöneticileri Bağlamında Bir Araştırma”**, Akdeniz Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (4):26-42, 2002
- Austin, E.J.; P. Evans; R. Goldwater and V. Potter. **“A Preliminary Study of Emotional Intelligence, Empathy and Exam Performance in First Year Medical Students”**, Personality and Individual Differences, Vol:39, p.p. 1395-1405, 2005
- Aşan, Ö. ve Özyer, K. **“Duygusal Zekaya Etki Eden Demografik Faktörlerin Saptanmasına Yönelik Ampirik Bir Çalışma”**, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(1): 151-167, 2003
- Atabek, E. **Bizim Duygusal Zekamız**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2000
- Bacanlı, H. **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2001
- Barchard, K.A. **“Does Emotional Intelligence Assist in The Prediction of Academic Success?”**, Educational And Psychological Measurement, Vol:63, No:5, p.p. 840-858, 2003
- Bar-On, R. **“The Bar-On Model of Emotional- Social Intelligence (Esi)”**, Psicothema, Vol:18, p.p.13-25,2006
- ..... **“The Emotional Intelligence Inventory (EQ-I): Technical Manual”**, Toronto, Canada , Multi- Health Systems, 1997
- Barutçugil, İ. **Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2004
- Baymur, B.F. **Genel Psikoloji**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2004
- Brockert, S. & Braun, G. **Duygusal Zekanızı Değerlendirin**, MNS Yayıncılık, İstanbul, 2000
- Budak, S. **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim Ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003

- Bülbüloğlu, A. **Duygusal Zekanın Liderlik Üzerine Etkileri ve Bir Saha Araştırması**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2001
- Caruso, D.R., Mayer, J.D. & Salovey, P. “**Relation of Ability Measure of Emotional Intelligence to Personality**”, Journal of Personality Assessment, Vol:79, No:2, p.p. 306-320, 2002
- Cevizci, A. **Felsefe Ansiklopedisi**, Cilt 4, Babil Yayıncılık, Ankara, 2006
- ..... **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000
- Ciarrochi, J.,Chan, A.Y.C. & Bajgar, J. “**Measuring Emotional Intelligence in Adolescents, Personality and Individual Differences**”, Vol:31, p.p.1105-1119, 2001
- Ciarrochi, J.V.; A.Y.C. Chan and P. Caputi. “**A Critical Evaluation of The Emotional Costruct**”, Personality and Individual Differences, 28:(3), p.p.539-561, 2000
- Cooper, R.K. & Sawaf, A. **Liderlikte Duygusal Zeka**, Çeviren: Zelal Bedriye Ayman ve Banu Sancar, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2003
- Çakar, U. ve Arbak, Y. “**Modern Yaklaşımlar Işığında Değişen Duygu-Zeka İlişkisi ve Duygusal Zeka**”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(3):23-48, 2004
- Damasio, A.R. **Descartes’in Yanılığısı**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1999
- Davis, M. **Duygusal Zekanızı Ölçün**, Çeviren: Solina Silahlı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004
- Dawda, D. & Hart, S.D. “**Assessing Emotional Intelligence:Reability and Validity of The Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-İ) In University Students**”, Personality and Individual Differences, Vol:28, p.p.797-812, 2000
- Deniz, E.,Yılmaz, E. “**Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zeka Ve Stresle Başa Çıkma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**”, Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi, (25):17-26, 2006
- Derksen, J., Kramer, I. & Katzko, M. “**Does a Self Report Measure For Emotional Intelligenceassess Something Different Than General**

Intelligence?”, Personality and Individual Differences, Vol.32, p.p.37-48, 2002

Ergin, F.E. **Üniversite Öğrencilerinin Sahip Oldukları Duygusal Zeka Düzeyi İle 16 Kişilik Özelliği Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2000

Erginsoy, D. **Duygusal Zeka ve Kişiler Arası İlişkiler Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2002

Fox, S.& Spector, P.E. **“Relations of Emotional İntelligence, Practical İntelligence, General İntelligence and Trait Affectivity with Interview Outcomes:It’s Not All Just ‘G’**”, Journal of Organizational Behavior, Vol:21,p.p. 203-220, 2000

Furnham, A. Petrides, K.V., **“Trait Emotional Intelligence and Happiness”**, Social Behavior and Personality, Vol.131, No:8, p.p.815-824, 2003

Goleman, D. **Duygusal Zeka Neden IQ’dan Daha Önemlidir?**, Çeviren: Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, İstanbul, 2005

Hançerlioğlu, O. **Felsefe Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002

Harrod, N.R. and S.D. Scheer. **“An Exploration of Adolescent Emotional İntelligence in Relation to Demographic Characteristic”**, Adolescence, Vol:40:(159), p.p. 503,2005

Gardner, H. **Çoklu Zeka Kuramı (Zihin Çerçevesleri)**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004

İşmen, A.E. **“Duygusal Zeka ve Problem Çözme”**, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, (13):111-114, 2001

James, J. **Gelecek Yaşamda Düşünmek**, Çeviren: Z. Dicleli, Boyner Holding Yayınları, İstanbul, 1997

Karşlı, M.D., H.B. Gündüz, A. Ural. **“Eğitim Yönetiminde Duygusal Zekanın Önemi ve Duygusal Zeka Açısından Eğitim Yönetiminin Değerlendirilmesi”**, (Yayınlanmamış Bildiri), IX. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 27-30 Eylül 2000

- Konrad, S & Hendl, C. **Duygularla Güçlenmek**, Çeviren: Meral Taştan, Hayat Yayınları, İstanbul, 2001
- Köroğlu, S.G. **Sınıf Rehber Öğretmenlerinin Algılarına Göre Psikolojik Danışmanların Duygusal Zeka Düzeyleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006
- Kulaksızoğlu, A. **Ergen Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005
- Lopes, P.N.; Salovey, P.; Straus, P. “**Emotional Intelligence Personality and The Perceived Quality of Social Relationships**”, Personality and Individual Differences, Vol: 35, P.P. 641-658, 2003
- Mayer, J.D. & Coob, C.B. “**Educational Policy on Emotional Intelligence: Does It Make Sense?**”, Educational Psychology Review, Vol:12, No:2, p.p.267-298, 2000
- Mayer, J.D. & Salovey, P. “**The Intelligence of Emotional Intelligence**”, Intelligence, Vol:17, No:4 ,p.p. 433-442, 1993
- Mayer, J.D.& Geher, G. “**Emotional Intelligence and The Identification of Emotion**”, Intelligence, Vol:22, p.p.89-113, 1996
- Mayer, J.D., Caruso, D.R., Salovey, P. “**Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for an Intelligence**”, Intelligence, Vol:27, No:4, p.p. 267-298, 2000c
- Mayer, J.D., Perkins, D.M., Caruso, D.R. & Salovey, P. “**Emotional Intelligence and Giftednes**”, Roeper Review, Vol:23, No:3, p.p. 131-137, 2001
- Mayer, J.D., Salovey, P. & Caruso, D.R. “**Models of Emotional Intelligence**”, Editor: R. Sternberg, Handbook of Intelligence, Cambridge University Press, Cambridge, UK, p.p.400-409, 2000b
- Mayer, J.D., Salovey, P., Caruso, D.R. “**Emotional Intelligence as Zeitgeist as Personality and as a Mental Ability**”, Editors: R.Bar-On and J.D.A. Parker, The Handbook Of Emotional Intelligence, Jossey- Bass Company, San Francisco, p.p.92-117, 2000a
- Newsome, S., Day, A.L. & Catano, V.M. “**Assessing the Predictive Validity of Emotional Intelligence**, Personality and Individual Differences”, Vol:29, p.p. 1005-1016, 2000

- O'connor, J.R., Raymond, M. & Little, I.S. **“Revisiting The Predictive Validity of Emotional Intelligence: Self Report Versus Ability Based Measures”**, Personality and Individual Differences, Vol:35, p.p. 1893-1902, 2003
- Öztürk, A. **Okul Öncesi Öğretmenlerinin Duygusal Zeka Yetenekleri, İş Doyumları Ve Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2006
- Parker, J.D.A., Summerfeldt, L.J., Hogan, M.J. & Majeski, S.A. **“Emotional Intelligence and Academic Success: Examining The Transition From High School To University”**, Personality and Individual Differences, Vol:36, P.P. 163-172, 2004
- Parker, J.D.A., Taylor, G.J. & Bagby, M.R. **“The Relationship Between Emotional Intelligence and Alexithymia”**, Personality and Individual Differences, Vol:30, p.p. 107-115, 2001
- Petrides, K.V. & Furnham, A. **“Gender Differences In Measured and Self Estimated Trait Emotional Intelligence”**, Personality and Individual Intelligence, Sex Roles, Vol: 42, NO:5/6, p.p. 449-461, 2000
- Petrides, K.V., Frederickson, N., Furnham, A. **“The Role of Trait Emotional Intelligence in Academic Performance and Deviant Behavior at School”**, Personality and Individual Differences, Vol: 36, P.P. 277-293, 2004
- Petrides, K.V., Furnham, A. & Martin, G.N. **“Estimates of Emotional and Psychometric Intelligence: Evidence For Gender Based Stereotypes”**, The Journal of Social Psychology, Vol:144, No:2, P.P. 149-162, 2004
- Saban, A. **Çoklu Zeka Teorisi ve Eğitim**, Nobel Yayınları, Ankara, 2003
- Salovey, P., Stroud, L.R., Woolery, A. & Epel, E.S. **“Perceived Emotional Intelligence Stress Reactivity and Symptom Reports: Further Explorations Using The Trait Meta-Mood Scale”**, Psychology and Health, Vol: 17, No:5, p.p. 611-627, 2002
- Tekin Acar, F. **Duygusal Zeka Yeteneklerinin Göreve Yönelik Ve İnsana Yönelik Liderlik Davranışları İle İlişkisi: Banka Şube Müdürleri**

- Üzerine Bir Alan Araştırması**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi),
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001
- Thi Lam, L. & Kirby, S.L. **“Is Emotional Intelligence an Advantage? An Exploration of The Impact of Emotional and General Intelligence on Individual Performance”**, The Journal Of Social Psychology, Vol:142, No:1, p.p. 133-143, 2002
- Toker, F.; Yıldız K.; Necati C.; Behran U. **Zeka Kuramları**, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Dairesi Araştırma ve Değerlendirme Bürosu Yayınları, Ankara, 1968
- Toktamışoğlu, M. **Aklın Öteki Sesi Duygusal Zekayla Başarı**, Kapital Yayıncılık, İstanbul, 2004
- Tuğrul, C. **Duygusal Zeka**, Klinik Psikiyatri Dergisi, 1: 12-20, 1999
- Ural, A. **“Yöneticilerde Duygusal Zekanın Üç Boyutu”**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(2): 209-219,2001
- Ülgen, G. **Eğitim Psikolojisi**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1997
- Vural, B. **Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zeka**, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2005
- [http://www.duygusalzeka.com./duygusal zeka nedir?](http://www.duygusalzeka.com./duygusal_zeka_nedir?) Duygusal zeka kavramının gelişimi: Derleyen: Eray Beceren (Aralık 2004)
- <http://www.maksimum.com/kadın/haber/50/8573.php>. 2004, duygusal zeka nedir?
- Yavuz, K.E. **0-12 Yaş Dönemi Çocuklarda Duygusal Zeka Gelişimi**, Ceceli Yayınları, Ankara, 2004
- Yüksel, M., **Duygusal Zeka Ve Performans İlişkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2006

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Öğrencinin:

Adı ve Soyadı:

Cinsiyeti:

- 1.Kız ( )   2.Erkek ( )

Yaşı : (.....)

Ailenin Aylık Gelir Durumu:

1. 0-500 YTL ( )   2. 501-1000 YTL ( )   3. 1001YTLve üzeri ( )

Ailenin Kaçınıcı Çocuğu Olduğu: (.....)

En Uzun Süre Yaşadığı Yer:

- 1.Köy ( )   2. İlçe ( )   3. Şehir ( )   4.Büyük Şehir ( )

Annenin Öğrenim Düzeyi:

1. Okuma-yazması yok ( )
2. İlkokul mezunu ( )
3. Ortaokul mezunu ( )
4. Lise ve dengi okul mezunu ( )

Babanın Öğrenim Düzeyi:

1. Okuma-yazması yok ( )
2. İlkokul mezunu ( )
3. Ortaokul mezunu ( )
4. Lise ve dengi okul mezunu ( )
5. Üniversite ve yüksekokul mezunu ( )

Aile Tutumu:

1. Otoriter ( )   2. Demokratik ( )   3. İlgisiz ( )

Ağırlıklı Genel Not Ortalaması (AGNO):

BAR-ON DUYGUSAL ZEKA ÖLÇEĞİ

Maddeleri anlamanız ve size hitap eden kutucuğu doğru işaretlemeniz, anket sonucunun güvenilirliği ve geçerliliği açısından önem arz etmektedir. Aşağıdaki ifadeler kutuların içerisindeki sayılara eşdeğerdir. Yazılı metnin yanındaki 1' den 5' e kadar numaralandırılmış cevap kutucuklarından birine seçerek içine (x) işareti koyunuz.

- 1- Tamamen Katılmıyorum,**
2- Katılmıyorum,
3- Kararsızım,
4-Katılıyorum,
5-Tamamen Katılıyorum

Soruların tek bir doğrusu veya yanlışı yoktur. Bu nedenle ifadeyi okuduğunuzda aklınıza gelen ilk cevap sizin tutumunuzu en iyi yansıtan olacaktır.

	1	2	3	4	5
1. Zorluklarla baş edebilme yaklaşımım adım adım ilerlemektir.					
2. Duygularımı göstermek benim için oldukça kolaydır.					
3. Çok fazla strese dayanamam.					
4. Hayallerimden çok çabuk sıyrılabilir ve o anki durumun gerçekliğine kolayca dönebilirim.					
5. Zaman zaman ortaya çıkan tersliklere rağmen, genellikle işlerin düzeleceğine inanırım.					
6. Üzücü olaylarla yüz yüze gelmek benim için zordur.					
7. Biriyle aynı fikirde olmadığımında bunu ona söyleyebilirim.					
8. Kendimi kötü hissettiğimde beni neyin üzdüğünü bilirim.					
9. Başkaları benim iddiasız biri olduğumu düşünürler.					
10.Çoğu durumda kendimden eminimdir.					
11.Huysuz bir insanımdır.					
12.Çevremde olup bitenlerin farkında değilimdir.					
13.Derin duygularımı başkaları ile kolayca paylaşamam.					
14.İyi ve kötü huylarıma baktığım zaman kendimi iyi hissederim.					
15.Yaşamımı elimden geldiğince anlamlı hale getirmeye çalışırım.					
16.Sevgimi belli edemem.					
17.Tam olarak hangi konularda iyi olduğumu bilmiyorum.					
18.Eski alışkanlıklarımı değiştirebilirim.					
19.Hoşuma giden şeyleri elimden geldiğince sonuna kadar öğrenmeye çalışırım.					
20.Başkalarına kızdığımında bunu onlara söyleyebilirim.					
21.Hayatta neler yapmak istediğime dair kesin bir fikrim yok.					
22.Yapacaklarımın bana sık sık söylendiği bir işte çalışmayı tercih ederim.					

	1	2	3	4	5
23. Bir problemi çözerken her olasılığı inceler, daha sonra en iyisine karar veririm.					
24. Bir liderden çok, takipçiyimdir.					
25. Doğrudan ifade etmeseler de, başkalarının duygularını çok iyi anlarım.					
26. Fiziksel görüntümden memnunum.					
27. İnsanlara ne düşündüğümü kolayca söyleyebilirim.					
28. İlgiyi çeken şeyleri yapmaktan hoşlanırım.					
29. Sabırsız bir insanım.					
30. Diğer insanların duygularını incitmemeğe özen gösteririm.					
31. İşler gittikçe zorlaşsa da genellikle devam etmek için motivasyonum vardır.					
32. Başkalarıyla iyi ilişkiler kurarım.					
33. Güç bir durumla karşılaştığımda konuyla ilgili olabildiğince çok bilgi toplamayı isterim.					
34. İnsanlara yardım etmekten hoşlanırım.					
35. Son birkaç yılda çok az başarı elde ettim.					
36. Öfkemi kontrol etmem zordur.					
37. Hayattan zevk almıyorum.					
38. Duygularımı tanımlamak benim için zordur.					
39. Haklarımı savunamam.					
40. Oldukça neşeli bir insanımdır.					
41. Düşünmeden hareket edişim problemler yaratır.					
42. İnsanlar benim sosyal olduğumu düşünürler.					
43. Kurallara uyan bir vatandaş olmak çok önemlidir.					
44. Kendimi olduğum gibi kabul etmek bana zor geliyor.					
45. Aynı anda başka bir yerde bulunmak zorunda olsam da, ağlayan bir çocuğun anne ve babasını bulmasına yardım ederim.					
46. Arkadaşlarım bana özel şeylerini anlatabilirler.					
47. Kendi başıma karar veremem.					
48. Başka insanlara saygı duyarım.					
49. Başkalarına neler olduğunu önemserim.					
50. Bazı şeyler hakkında fikrimi değiştirmem zordur.					
51. Problemlerin çözümüne ilişkin farklı çözüm yolları düşünmeye çalışınca genellikle tıkanır kalırım.					
52. Fanteziler ya da hayaller kurmadan her şeyi gerçekte olduğu gibi görmeye çalışırım.					
53. Neler hissettiğimi bilirim.					
54. Benimle birlikte olmak eğlencelidir.					
55. Sahip olduğum kişilik tarzından memnunum.					
56. Hayal ve fantezilerime kendimi kaptırırım.					
57. Yakın ilişkilerim benim ve arkadaşlarım için çok önemlidir.					
58. Yeni şeylere başlamak benim için zordur.					

	1	2	3	4	5
59.Eğer yasaları çiğnemem gerekirse, bunu yaparım.					
60.Endişeliyimdir.					
61.Yeni şartlara ayak uydurmak benim için kolaydır.					
62.Kolayca arkadaş edinebilirim.					
63.Can sıkıcı problemlerle nasıl baş edebileceğimi bilirim.					
64.Başkaları ile çalışırken kendi fikirlerimden çok onlarınkine güvenirim.					
65.Kendimi çok sık kötü hissederim.					
66.Konuşmaya başlayınca zor susarım.					
67.Çevremdekilerle iyi geçinemem.					
68.Zor şartlarda serin kanlılığımı nasıl koruyacağımı bilirim.					
69.Kendimi takdir ederim.					
70.İnsanlarla tartışırken, bana sesimi alçaltmamı söylerler.					
71.Tarzımı değiştirmem zordur.					
72.Hayatımdan memnunum.					
73.Başkalarının bana ihtiyaç duymalarından çok,ben başkalarına ihtiyaç duyarım.					
74.Hafta sonlarını ve tatilleri severim.					
75.Çok sinirlenmeden stresle baş edebilirim.					
76.Çok zor durumların üstesinden geleceğime inanıyorum.					
77.Acı çeken insanların farkına varamam.					
78.Genellikle en iyisini ümit ederim.					
79.Başkalarına göre bana güvenmek zordur.					
80.Endişemi kontrol etmemin zor olduğunu biliyorum.					
81.Başkalarının duygusal ihtiyaçlarını, kolaylıkla fark ederim.					
82.Abartmayı severim.					
83.Gülümsemek benim için zordur.					
84.Uygun bir zamanda negatif duygularıyla yüzleşir, onları gözden geçiririm.					
85.Yeni bir şeylere başlamadan önce genellikle başarısız olacağım hissine kapılırım.					
86.İstedğim zaman " hayır " demek benim için zordur.					
87.Bir problemle karşılaştığımda önce durur ve düşünürüm.					
88.Yukarıdaki ifadelere samimi bir şekilde cevap verdim.					

ÖZGEÇMİŞ

23.07.1980 yılında Erzurum’ da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erzurum’ da tamamladı. 1998 yılında Erzurum Lisesi Yabancı Dil Ağırlıklı programından mezun olmasını müteakip 1999 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünde yüksek öğrenim görmeye hak kazandı. 1999- 2001 yılları arasında yüksek öğrenimine bu okulda devam ettikten sonra 2001-2002 eğitim-öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümüne yatay geçiş yaparak aynı bölümden 2003 yılında mezun oldu. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı’nda yüksek lisans öğrenimine başladı.